МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІНГВОДИДАКТИКИ

Кваліфікаційна робота
магістра

на тему **ОСОБЛИВОСТІ МОВНОЇ ОБ'ЄКТИВАЦІЇ ДІЄСЛІВНОЇ КАТЕГОРІЇ ПАСИВНОГО СТАНУ (НА МАТЕРІАЛІ П'ЄСИ О. ВАЙЛДА «ІДЕАЛЬНИЙ ЧОЛОВІК»)**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0354-а
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови
та літератури (переклад включно),
перша – англійська
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)
Берлізова Анна Євгенівна

Керівник к.ф.н., доц. Шевчук О. В.
Рецензент д.ф.н., проф. Веремчук Е. О.

Запоріжжя – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології
Кафедра англійської філології та лінгводидактики
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська
Освітньо-професійна програма Мова і література (англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Надточій Н. О._____
«____»_____ 2025 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

БЕРЛІЗОВІЙ АННІ ЄВГЕНІВНІ
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проєкту): «Особливості мовної об'єктивації дієслівної категорії пасивного стану (на матеріалі п'єси О. Вайлда «Ідеальний чоловік»)»
Керівник кваліфікаційної роботи (проєкту): Шевчук Оксана Василівна к.ф.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом ЗНУ від «20» березня 2025 року № 425-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проєкту): 17 грудня 2025 року.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проєкту): наукові праці в галузі лінгвістики, що висвітлюють проблеми дієслівних категорій, пасивного стану, семантичних, прагматичних та синтаксичних особливостей дієслів; п'єса О. Вайлда «Ідеальний чоловік» як основний корпус для аналізу пасивних конструкцій у мовленні персонажів.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) описати основні ознаки пасивного стану; 2) узагальнити підходи до інтерпретації пасиву в українській і західній лінгвістиці; 3) визначити чинники вибору пасивних конструкцій; 4) проаналізувати функціонування пасиву в п'єсі; 5) з'ясувати його стилістичні та драматургічні функції; 6) окреслити способи вираження агента.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проєкту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Шевчук О. В., к.ф.н., доц.	05.05.2025	05.05.2025
Розділ 1	Шевчук О. В., к.ф.н., доц.	18.07.2025	18.07.2025
Розділ 2	Шевчук О. В., к.ф.н., доц.	13.09.2025	13.09.2025
Висновки	Шевчук О. В., к.ф.н., доц.	16.10.2025	16.10.2025

6. Дата видачі завдання_____16.05.2025_____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проєкту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	травень 2025	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	серпень 2025	виконано
3.	Написання вступу	серпень 2025	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	жовтень 2025	виконано
5.	Написання практичного розділу	листопад 2025	виконано
6.	Формулювання висновків	грудень 2025	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	грудень 2025	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	грудень 2025	виконано
9.	Захист	грудень 2025	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант _____ __А. Є. Берлізова____
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ __О. В. Шевчук _____
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер _____ _М. В. Залужна ____
(підпис) (ініціали та прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП……3

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІЖДЕННЯ КАТЕГОРІЇ ПАСИВНОГО СТАНУ ДІЄСЛІВ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ 6

1.1 Визначення категорії пасивного стану як однієї з основних категорій дієслова 6

1.2 Категорія пасивного стану дієслова в трактовках сучасних лінгвістів 16

1.3 Фактори, що впливають на вживання дієслів в пасивному стані в сучасній англійській мові 23

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ВЖИВАНОСТІ ДІЄСЛІВ В ПАСИВНОМУ СТАНІ В П'ЄСІ О. ВАЙЛДА «ІДЕАЛЬНИЙ ЧОЛОВІК» 30

2.1 Загальна характеристика п'єси О. Вайлда «Ідеальний чоловік» 30

2.2 Дослідження вживаності семантично мотивованих дієслів в п'єсі О. Вайлда «Ідеальний чоловік» 38

2.3 Дослідження вживаності синтаксично мотивованих дієслів в п'єсі О. Вайлда «Ідеальний чоловік» 46

ВИСНОВКИ……54

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 57

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 52 стор., 51 джерело.

Об’єкт дослідження: дієслівна категорія пасивного стану в сучасній англійській мові.

Предмет дослідження: особливості мовної об’єктивації пасивного стану в мовленні персонажів п’єси О. Вайлда «Ідеальний чоловік».

Мета роботи: визначити особливості мовної об’єктивації пасивного стану та його функціонування в тексті п’єси О. Вайлда «Ідеальний чоловік».

Теоретико-методологічні засади: дослідження базується на положеннях сучасної лінгвістики, когнітивної та прагматичної лінгвістики, зокрема працях А. Загнітка, І. Алєксєєвої, Г. Бражникової, Н. Дячук, О. Хорошун, М. Гуменюк, Є. Ісакової та Я. Колесник. У роботі застосовано описовий та компонентний методи, метод лінгвістичного спостереження та аналіз тексту, що дозволило виявити семантичні, прагматичні та синтаксичні особливості пасивних конструкцій у драматичному творі.

Отримані результати: у ході дослідження встановлено, що пасивний стан реалізує низку семантичних, прагматичних і синтаксичних функцій, пов’язаних із тематизацією пацієнта, дефокусуванням агента, зміщенням перспективи та організацією інформаційного фокусу в реченні. У мовленні персонажів п’єси О. Вайлда пасивні конструкції використовуються як засіб відображення соціальної зумовленості поведінки героїв. Аналіз показав, що пасив служить інструментом стилістичної регуляції, забезпечує зв’язність тексту та створює драматургічний ефект. Виявлено, що агент може виражатися як конкретною особою, колективним суб’єктом або абстрактною силою, що впливає на смислову та прагматичну організацію тексту.

Ключові слова: *пасивний стан, дієслівна категорія, семантична мотивованість, агент (виконавець дії), тематизація, комунікативна функція, мовна об’єктивація, драматургічний текст*

ВСТУП

Граматична система сучасної англійської мови характеризується розгалуженою системою дієслівних категорій, які забезпечують структурну та смислову організацію висловлювання. Однією з таких категорій є категорія дієслівного стану, що відіграє важливу роль у формуванні синтаксичної структури речення та розподілі семантичних ролей. Категорія дієслівного стану (Voice), зокрема пасивний стан (Passive Voice), належить до базових граматичних категорій сучасної лінгвістики. Пасивний стан функціонує на перетині морфології, синтаксису та прагматики і пов'язаний зі способами представлення дії, розподілом синтаксичних ролей та організацією інформаційного фокусу в реченні.

Питання статусу пасивного стану, критеріїв його визначення та функціонального навантаження залишаються предметом наукових дискусій. У дослідженнях пасив розглядається як маркований член дієслівної опозиції, що забезпечує тематизацію пацієнта, дефокусування агента та зміну перспективи висловлювання.

Категорія дієслівного стану описана в працях А. Загнітка, І. Алєксєєвої та Г. Бражникової в межах граматичної системи англійської мови. Семантичні та синтаксичні характеристики пасивних конструкцій проаналізовано в роботах Н. Дячук і О. Хорошун. Функціональний і прагматичний потенціал пасивного стану в тексті та перекладі висвітлено в дослідженнях М. Гуменюк, Є. Ісакової та Я. Колесник. Міжмовний аспект категорії стану розглянуто у працях І. Єнг, Н. Компанець і М. Коромисел.

Пасивний стан реалізує семантичні, прагматичні та синтаксичні функції, пов'язані з акцентуванням на результаті дії, стані пацієнта та структурній організації висловлювання. Аналіз цих характеристик становить теоретичну основу дослідження функціонування пасивних конструкцій у мовленні персонажів п'єси О. Вайлда «Ідеальний чоловік».

Актуальність поданого дослідження обумовлена зацікавленістю лінгвістичних студій щодо функціонування дієслівної категорії пасивного стану взагалі та особливостей мовної об’єктивації цієї категорії на матеріалі драматургічних творів зокрема.

Наукова новизна досліждення полягає в спробі з’ясувати особливості мовної об’єктивації дієслівної категорії пасивного стану використовуючи для цього матеріал п’єси О. Вайлда «Ідеальний чоловік».

Об’єктом дослідження виступає дієслівна категорія пасивного стану в сучасній англійській мові.

Предметом дослідження є особливості мовної об’єктивації пасивного стану в мовленні персонажів п’єси О. Вайлда «Ідеальний чоловік».

Метою дослідження постає визначення особливостей мовної об’єктивації дієслівної категорії пасивного стану на матеріалі п’єси О. Вайлда «Ідеальний чоловік».

Для досягнення поставленої мети дослідження передбачається послідовне виконання низки **завдань**:

1) охарактеризувати морфологічні, синтаксичні та прагматичні ознаки пасивного стану;

2) проаналізувати теоретичні підходи до трактування пасиву в українській та західній лінгвістичних традиціях;

3) визначити семантичні, прагматичні та синтаксичні чинники вибору пасивних конструкцій;

4) дослідити функціонування пасивного стану в мовленні персонажів п’єси О. Вайлда «Ідеальний чоловік»;

5) проаналізувати стилістичні та драматургічні функції пасиву в тексті п’єси;

6) окреслити способи вираження агента та їхній вплив на смислову та прагматичну організацію тексту.

Матеріалом дослідження виступають пасивні конструкції у мовленні персонажів п’єси О. Вайлда «Ідеальний чоловік».

Методи дослідження базувались на поєднанні описового та компонентного підходів, а також на методі лінгвістичного спостереження. Описовий і компонентний методи застосовувалися для визначення морфологічних, синтаксичних і прагматичних характеристик пасивного стану. Метод лінгвістичного спостереження використовувався для вивчення функціонування пасивних конструкцій у мовленні персонажів п'єси О. Вайлда «Ідеальний чоловік», що дозволило виявити їх семантичні, прагматичні та стилістичні особливості в тексті.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його результатів у викладанні сучасної англійської мови, зокрема при поясненні структури та функцій пасивного стану. Матеріали дослідження можуть застосовуватися для розробки вправ та завдань для студентів, а також для поглибленого вивчення стилістичних та комунікативних функцій пасиву в літературних творах. Результати роботи також можуть бути корисними для перекладачів та дослідників, які аналізують особливості мовної об'єктивації в драматургії.

Структура роботи: кваліфікаційне дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

У вступі подано обґрунтування вибору теми, визначено мету, завдання, актуальність дослідження, об'єкт і предмет, а також окреслено структуру роботи.

Перший розділ присвячений теоретичним аспектам дослідження пасивного стану дієслів у сучасній англійській мові.

Другий розділ містить практичний аналіз функціонування пасивного стану в мовленні персонажів п'єси О. Вайлда «Ідеальний чоловік.

У висновках представлені узагальнені результати дослідження.

Загальна кількість сторінок 52, кількість використаних джерел 51.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІЖДЕННЯ КАТЕГОРІЇ ПАСИВНОГО СТАНУ ДІЄСЛІВ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

1.2 Визначення категорії пасивного стану як однієї з основних категорій дієслова

Категорія дієслівного стану (Voice), і зокрема її різновид – пасивний стан (Passive Voice), є однією з найбільш значущих та водночас дискусійних граматичних категорій у сучасній лінгвістиці. Проблема стану перебуває в полі зору вчених протягом багатьох десятиліть, що призвело до появи значної кількості ґрунтовних досліджень, присвячених її сутності, структурі та функціонуванню в різних мовах.

Незважаючи на високий рівень розробленості теми, низка питань, пов’язаних із чітким визначенням критеріїв категорії стану, її обсягом та місцем у системі дієслівних категорій, зокрема щодо пасивного стану як морфологічної чи синтаксичної категорії, продовжують викликати гострі наукові суперечки. Таким чином, розуміння особливостей мовної об’єктивації пасивного стану вимагає першочергового аналізу теоретичних засад та наявних наукових поглядів на цю граматичну одиницю.

Відомий український мовознавець А. Загнітко зазначає, що категорія дієслівного стану, або *Voice*, є однією з найбільш вагомих граматичних категорій, що структурують речення в англійській мові, оскільки вона визначає спосіб представлення дії (предиката) у її зв’язку з учасниками ситуації – агентом (виконавцем) та пацієнтом (реципієнтом) [Загнітко 2020, с. 20]. Класичний погляд на цю категорію сформував О. Єсперсен, який вказував, що «форма стану показує, як співвідноситься дія до її суб’єкта» [Jespersen 2013].

Ця категорія функціонує як реляційний механізм, який регулює синтаксичні відношення між семантичними ролями, встановленими дієсловом, та їхніми граматичними функціями в реченні. Фактично, стан слугує свого роду «фільтром» або «оптикою», через яку мовець обирає, як саме презентувати подію. Сучасні дослідники, як-от І. Алєксєєва, підкреслюють, що дієслівний стан відображає «різні відношення дії до її суб'єкта і/або об'єкта, тобто вказує на те, чи є суб'єкт виконавцем дії (Активний стан) або об'єктом, на який ця дія спрямована (Пасивний стан)» [Алєксєєва 2007, с. 202].

Класичне визначення стану спирається на його здатність показувати, чи є суб'єкт речення активним виконавцем дії, чи, навпаки, пасивним носієм, на якого ця дія спрямована. У цьому розумінні категорія стану створює бінарну опозицію, де пасивний стан протиставляється активному, а їхня основна функція полягає у зміні синтаксичної перспективи при збереженні того самого екстралінгвістичного змісту. С. Єрмоленко зазначає, що українські граматичні школи традиційно визначають категорію стану як «граматичну категорію дієслова, що виражає відношення дії до її суб'єкта і об'єкта, і є системою протиставлених одна одній форм дієслова» [Єрмоленко 2001, с. 60].

Сучасна англомовна лінгвістика, зокрема функціональні та когнітивні підходи, розглядає стан не лише як морфологічну, а й як категорію, що має глибоке прагматичне та комунікативне значення. Зокрема, видатний лінгвіст Отто Єсперсен підкреслював, що стан дає можливість мовцеві «змінювати точку зору, не змінюючи при цьому фактичного змісту» [Jespersen 2013]. Таке розуміння підкреслює, що вибір стану є свідомим комунікативним актом.

Цю думку поділяє Л. Сафарова, зазначаючи, що використання станів демонструє «динаміку, за допомогою якої мовець керує інформаційним потоком» [Safarova 2023, p. 85] (тут і далі переклад наш. – Б. А.). Один із ключових аспектів категорії стану полягає у її нерозривному зв'язку з валентністю та перехідністю (транзитивністю) дієслова. Лише перехідні дієслова, які мають потенціал керувати прямим додатком, можуть формувати

пасивні конструкції. Ця здатність дієслова створювати синтаксичну структуру з об'єктом є обов'язковою передумовою для утворення маркованого пасивного стану. Українські дослідники, такі як Н. Дячук та О. Хорошун, також акцентують, що саме «транзитивність дієслова є базовою умовою для формування пасивних конструкцій» [Дячук, Хорошун 2022, с. 44].

Зв'язок між семантичними ролями та граматичними функціями в реченні є динамічним. У конструкції активного стану спостерігається «пряме» співвідношення: семантична роль **агента (виконавця)** займає позицію граматичного **підмета**, а роль **пацієнта (носія дії)** – позицію граматичного **додатка**. Активний стан, який часто називають «нульовим» або «вихідним» станом, моделює ситуацію найбільш прямо: «Актор виконує Дію над Об'єктом». Натомість, у пасивному стані відбувається синтаксична інверсія, або, точніше, дефокусування агента. Семантична роль пацієнта (об'єкта, на який спрямована дія) підвищується в ієрархії і займає позицію підмета. Таким чином, пасивний стан виступає як механізм тематизації об'єкта. Дослідження, присвячені цій функції, підтверджують, що «пасивний стан усуває фокусування на агенті та переносить його на пацієнта, що є важливим при формуванні дискурсу» [Lingle 2023, p. 151]

Цей процес перетворення синтаксичної структури супроводжується обов'язковим маркуванням форми дієслова [Bussmann 2006, с. 125]. Якщо активний стан не вимагає спеціальних формальних показників, то пасивний стан завжди є аналітичною формою (*to be* + V3). Пасивний стан, навпаки, є результатом певного комунікативного вибору, який мотивований потребою виділити пацієнта як ключовий елемент повідомлення. У мові, як системі, категорії стану дозволяють здійснювати певні маніпуляції з інформацією, що є надзвичайно важливим для зв'язності тексту.

Якщо агент є невідомим, несуттєвим або очевидним із контексту, мовець може використати пасивну конструкцію для його елімінації, тим самим підсилюючи об'єктивність або створюючи інтригу, як це часто трапляється у драматургії. Використання пасивного стану як засобу уникнення згадки про

виконавця дії детально описано у працях В. Лютца про маніпулятивну мову, де він зазначав, що це є потужним інструментом для «приховування відповідальності» [Lutz 1987, p. 283]

Категорія пасивного стану, або *Passive Voice*, є маркованим членом дієслівної опозиції стану і становить собою складний граматико-комунікативний феномен, що вимагає ретельного аналізу як з точки зору структури, так і з точки зору прагматичного функціонування. Г. Бражникова зазначала, що «пасивний стан відрізняється від активного тим, що він формально і семантично маркований» [Бражникова 1960, с. 91]. Якщо активний стан репрезентує дію прямо, то пасивний стан представляє її опосередковано, змінюючи синтаксичну перспективу і фокусуючи увагу не на виконавці, а на об’єкті дії.

Ключовою формальною ознакою пасивного стану в англійській мові є його аналітична структура, виражена формулою «допоміжне дієслово to be + дієприкметник минулого часу (V3)». Ця двокомпонентна морфологічна форма є обов’язковим маркером *Passive Voice*, який варіюється відповідно до часу (tense), аспекту (aspect) та способу (mood). Наприклад, у *Present Simple* пасивна форма приймає вигляд “*is done*”, тоді як у *Future Perfect* це “*will have been done*”, де всі зміни відбуваються лише у формі дієслова *to be*. Цей аналітичний принцип, як вказує В. Киливник, є «наріжним каменем граматичної системи англійського дієслова, що забезпечує гнучкість у вираженні часових та аспектних значень» [Киливник 2025, с. 528].

На синтаксичному рівні пасивний стан характеризується інверсією синтаксичних ролей. Семантичний пацієнт (об’єкт, що зазнає дії) займає позицію підмета, а семантичний агент (виконавець дії) або повністю вилучається з речення, або переміщується в кінець речення і вводиться за допомогою прийменника by (наприклад, *by the company*). Це явище відоме як тематизація об’єкта. На думку Є. Ісакової, тематизація об’єкта в пасивній конструкції є ключовою проблемою при перекладі, оскільки «спрямовує увагу на пацієнта, а агента залишає на периферії» [Ісакова 2024, с. 197].

Змістові, або семантичні, ознаки пасивного стану тісно пов’язані з поняттям пасивного учасника. У пасивній конструкції підмет завжди є не активним ініціатором, а носієм дії, тобто тим, *що* або *хто* зазнає впливу ззовні. Ця ознака робить *Passive Voice* інструментом для опису подій, які відбуваються з підметом, незалежно від волі самого підмета. Ця семантична функція, коли підмет є реципієнтом дії, є основою для відмінностей, які, наприклад, Н. Остратюк описує при класифікації дієслівної лексики [Остратюк 2019, с. 84].

Крім того, *Passive Voice* має вагоме прагматичне навантаження. Його основна функція полягає в дефокусуванні агента. Мовець може застосувати пасивний стан у тих випадках, коли виконавець дії є: невідомим (*The money was stolen*); очевидним (*The bridge was opened*); несуттєвим або свідомо приховуваним (*Mistakes were made*); або коли агент менш важливий для комунікації, ніж пацієнт. Ці прагматичні функції детально проаналізовані З. Башером, який підкреслює, що активний/пасивний стан обирається залежно від того, «який учасник дії має бути висунутий у центр уваги» [Başer 2025, p. 345]

Ступінь участі агента в пасивній конструкції також є важливою ознакою. Можна виділити два основні типи пасивних речень: повний пасив (з використанням *by*-додатка, який експліцитно називає агента – *The book was read by the student*) та скорочений, або безсуб’єктний, пасив (коли агент повністю вилучений – *The book was read*). Скорочений пасив є особливо цінним для об’єктивації, оскільки він дозволяє зосередити всю увагу на самій дії та її результаті [Godfrey 2013, с. 132].

Так, С. Шварц у своєму дослідженні пасивних конструкцій вказує, що безсуб’єктний пасив (agentless passives) служить інструментом для «максимального посилення інформативної ваги самої дії чи стану, що виражає об’єктивність» [Schwarz 2018, с. 45]. Пасивний стан також виконує важливу функцію в забезпеченні текстової когезії (зв’язності). Він дозволяє підмету речення-наступника збігатися з Додатком речення-попередника. Наприклад, у

послідовності “*They discussed the plan. The plan was approved by the committee*”, використання пасиву в другому реченні забезпечує плавний тематичний перехід, що є ключовим для академічного та офіційного стилів, а також для вишуканої мови драматургії. [Осипов 2005, с. 117]

Як зазначає український лінгвіст А. Загнітко, *Passive Voice* є «особливим способом вираження семантичної дії, при якому суб’єкт не є виконавцем дії, а є її об’єктом, що займає позицію граматичного підмета» [Загнітко 2020, с. 51]. Таке визначення підкреслює фундаментальну граматичну інверсію як сутність пасиву. Важливо розрізняти справжній пасив (за формулою *to be* + V3) від стативного пасиву або стану (Stative Passive), який часто утворюється за допомогою дієслова *to get* або коли дієприкметник функціонує як іменна частина складеного присудка (наприклад, *The door is closed* – де *closed* описує стан, а не дію). У даній роботі основна увага буде приділена саме динамічному, або справжньому, пасивному стану, що показує процес [Thornbury 2002, p. 146]. Слід зазначити, що використання периферійної конструкції *get-passive* з метою вираження негативних чи суб’єктивних подій детально досліджується у працях Н. Раунгсавата та співавторів [Raungsawat et al. 2025, p. 630].

Категорія пасивного стану є одним із найбільш стилістично навантажених явищ в англійській мові, оскільки її функція кардинально змінюється залежно від типу дискурсу. У двох найбільш контрастних стилях – науковому (та офіційно-діловому) і художньому – пасив виконує протилежні стилістичні завдання: від універсальної об’єктивації до створення глибокої суб’єктивної напруги. У науковому та офіційно-діловому стилях пасив є нормою, оскільки його основна мета – це усунення агента та об’єктивізація викладу. У науковій статті чи звіті увага має бути зосереджена на фактах, процесах, результатах досліджень, а не на особі, яка їх виконала.

Це прагнення до безособовості досягається через скорочений пасив, де агент залишається невисловленим: “*New methods were implemented” або “The data was processed”*.

Стилістична функція пасиву тут полягає у створенні імперативу об’єктивності. Автор уникає зайвої суб’єктивізації (*I analyzed, We found*), щоб надати висновкам універсального, незалежного від виконавця, характеру. Українська лінгвістика підтверджує, що саме в цих стилях пасив є засобом тиражування мовної нейтральності та підтримання високої інформативної щільності тексту [Єрмоленко 2001, с. 70]. Це стилістичне використання пасиву М. Гуменюк відносить до «найбільш поширених способів мовної об’єктивації у формальних жанрах» [Гуменюк 2024, с. 141].

У художній прозі та драматургії пасивний стан отримує зовсім інше стилістичне навантаження. Тут він використовується як тонкий інструмент драматизації та створення емоційного забарвлення, часто зберігаючи функцію приховування агента, але вже з метою інтриги або психологічного тиску. У цьому контексті пасив – це не просто норма, а свідомий стилістичний вибір автора. Одна з ключових стилістичних функцій у драмі – це створення напруги та інтриги. Якщо важлива подія описана в пасиві без *by*-фрази (“*The secret was exposed*”), фокус уваги глядача (чи читача) автоматично зміщується на саму подію та її наслідки, але залишається відкритим питання про її виконавця. Це створює напругу, що є основою для подальшого розвитку сюжету.

Вживання пасиву в художньому тексті також може сприяти емоційному забарвленню, особливо коли суб’єкт-пацієнт є жертвою несприятливих обставин. Конструкція *get* + V3, як периферійна форма, часто використовується в діалогах для підкреслення суб’єктивного сприйняття нещастя або негативних подій (“*He got insulted in public*”), що посилює співчуття до персонажа або його обурення. У п’єсах, особливо соціально-критичних, пасив служить для соціальної об’єктивації. Анонімне використання пасиву допомагає автору натякнути, що дія була здійснена соціумом або суспільними нормами, а не індивідуальною волею. Це створює відчуття фаталізму і підкреслює лицемірство вищого світу, де дії відбуваються, але відповідальність за них ніхто не несе.

Наприклад, у художньому описі акціональний пасив може динамізувати виклад, фіксуючи увагу на раптовому процесі, що впливає на персонажа: “*His future was decided by a single vote*”. Натомість стативний пасив може стати засобом психологічної характеристики, описуючи незмінний внутрішній стан: “*Her eyes were fixed on the portrait*”.

Р. Лангакер, як представник когнітивної школи, пояснює, що в художньому тексті пасив використовується для емоційного профілювання: автор свідомо підштовхує читача до сприйняття події з точки зору пацієнта, що максимізує емоційний вплив на реципієнта. Це є протилежністю нейтральній комунікації наукового стилю. Отже, стилістичні особливості пасиву є біполярними. У науковому дискурсі пасив служить об’єктивізації та універсальності, деперсоналізуючи виклад. У художньому стилі він виконує функції драматизації, тематизації та надання емоційного забарвлення, дозволяючи автору контролювати комунікативний фокус і глибину психологічного впливу.

Отже, категорія пасивного стану дієслова є багатомірною. Його дефініція охоплює: морфологічну ознаку (*to be* + V3), синтаксичну ознаку (тематизація пацієнта та дефокусування агента), і прагматичну ознаку (комунікативну доцільність вибору перспективи). Ці ознаки дозволяють використовувати пасивний стан для створення об’єктивного, формального або деперсоналізованого тону. Таким чином, функціональна та комунікативна цінність *Passive Voice* значно переважає суто граматичні межі, як слушно підсумовує І. Чарікова, розглядаючи стан як потужний «інструмент маніпуляції фокусом уваги в дискурсі» [Чарікова 2024, с. 78].

Однак, сучасна лінгвістика значно ускладнила цю бінарну класифікацію, виділивши низку проміжних категорій. До них належать, зокрема, ди-транзитивні (двічі перехідні) дієслова, які керують двома додатками (прямим та непрямим), наприклад, *to give*. У цьому випадку можливе формування пасиву від обох додатків: *“The manager was given the report”* (пасив від непрямого об’єкта) та *“The report was given to the manager”* (пасив від прямого

об’єкта). Саме можливість утворення двох пасивних конструкцій від дитранзитивних дієслів є предметом жвавої дискусії та однією з ключових особливостей, які І. Єнг та співавтори виділяють при порівняльному аналізі англійської та української мов [Єнг, Компанець, Коромисел 2025, с. 16].

Особливий інтерес для дослідження становлять комплексно-транзитивні дієслова. Ці дієслова вимагають не лише прямого об’єкта, але й об’єктного предикатива (додатка, який описує об’єкт), наприклад, *to consider* (*They considered him* honest). Пасивна трансформація тут зберігає предикатив, перетворюючи його на суб’єктний предикатив: *“He was considered honest”*, що є важливим типом об’єктивації в мові. Ще однією категорією, що розширює класифікаційну базу, є фразейкові дієслова (Phrasal Verbs), які часто виступають як інтранзитивні, але можуть набувати транзитивності. Наприклад, інтранзитивне *to laugh* (сміятися) стає транзитивним у фразейковій формі *to laugh at* (сміятися над кимось), що дозволяє пасивну трансформацію: *“The proposition was laughed at”*. Це свідчить про гнучкість меж транзитивності. Ця гнучкість меж підтверджується тим, що пасивна трансформація фразейкових дієслів у англійській мові є одним із механізмів, які демонструють перехідність від синтаксису до лексики [Мушинська 2024, с. 444; Carling, Jervis 2003, p. 19].

Таким чином, для класифікації дієслів за критерієм стану використовується не лише морфологічний показник, а й критерій валентності – здатності дієслова керувати іншими членами речення. Чим вищою є валентність (тобто здатність мати додаток), тим вищою є ймовірність формування пасивного стану. О. Єсперсен підкреслював, що ступінь перехідності є континуумом, а не жорсткою дихотомією [Jespersen 2013], і це є базою для більш тонкої класифікації. Такий підхід підтримується сучасною теорією, згідно з якою транзитивність слід розглядати як шкалу [Bussmann 2006, p. 125].

Крім суто синтаксичного критерію, застосовується й семантичний критерій, що враховує тип дії, яку виражає дієслово. Дієслова, що виражають

ментальні або емоційні стани (*to regret, to resemble*), зазвичай не утворюють пасиву, навіть якщо вони є синтаксично транзитивними, оскільки їхня семантика унеможливлює чітке розмежування між активним впливом та пасивним зазнаванням. Зарубіжні граматисти, зокрема Ю. Ковалів, також підкреслюють, що семантична неможливість пасивізації для ряду дієслів (наприклад, дієслова володіння, почуття) є одним із ключових обмежень [Ковалів 2007, с. 219].

На завершення, принципи класифікації дієслів за станом ґрунтуються на багаторівневому аналізі, де транзитивність є початковою точкою. Вони охоплюють як жорсткі синтаксичні правила (наявність прямого об’єкта), так і гнучкі семантичні обмеження (тип дії). Ця комплексна класифікація дозволяє надалі точно визначити, які типи дієслів, вжиті в п’єсі «Ідеальний чоловік», підлягають об’єктивації через категорію пасивного стану. Аналіз англомовної прози, зокрема її перекладів, показав, що вибір способів відтворення пасивного стану безпосередньо залежить від типу дієслова та його валентності [Колесник 2021, с. 36].

Отже, категорія пасивного стану дієслова є багатомірним граматико-комунікативним феноменом, що стоїть на перетині морфології, синтаксису та прагматики. Її визначення охоплює три ключові ознаки: морфологічну (аналітична форма *to be + V3*), синтаксичну (тематизація пацієнта та дефокусування агента) та прагматичну (комунікативна доцільність вибору перспективи та маніпуляція фокусом уваги).

Пасив є маркованим членом бінарної дієслівної опозиції, що дозволяє мовцеві здійснити фундаментальну інверсію синтаксичних ролей, переносячи увагу з виконавця дії на її носія. Ця функціональна цінність *Passive Voice*, підкріплена критерієм транзитивності дієслова, значно переважає суто граматичні межі, роблячи його потужним інструментом для створення об’єктивного, формального або, навпаки, драматично-суб’єктивного тону в тексті, що є критично важливим для аналізу мовної об’єктивації.

1.2 Категорія пасивного стану дієслова в трактовках сучасних лінгвістів

Лінгвістичні дослідження показують, як у XX–XXI століттях погляди на пасивний стан пройшли шлях від суто морфологічної форми до визнання його багатоаспектного статусу – як синтаксичної трансформації, комунікативного інструменту фокусування та механізму когнітивного профілювання ситуації. Критичний огляд цих концепцій дозволяє сформувати методологічну базу для розуміння того, що вибір пасиву є завжди функціонально вмотивованим і слугує цілям, які виходять за межі простої граматичної коректності.

Історія дослідження категорії стану, зокрема пасивного стану, відображає загальну еволюцію лінгвістичної думки – перехід від акценту на морфології та формі до фокусування на функції, синтаксисі та комунікативній прагматиці. Традиційна граматика, що домінувала до початку XX століття, розглядала категорію стану як суто морфологічну характеристику дієслова, наслідуючи моделі класичних мов, таких як латина чи давньогрецька, де стан виражався флексіями (закінченнями) [Fedorenko, Sukhorolska 2008, p. 167].

На цьому ранньому етапі пасивний стан визначався як протилежний активному, з акцентом на тому, що суб’єкт «страждає» або «зазнає» дії. Наприклад, класичні підручники описували пасивний стан, використовуючи формулу *to be + V3*, як форму, що вказує на відношення між дією та граматичним підметом, коли підмет не є джерелом дії. Це було функціональне, але досить поверхове визначення, яке ігнорувало глибинні синтаксичні перетворення. Такий підхід відповідав тогочасним словниковим дефініціям, де стан часто визначався через семантику – як відношення, при якому «підмет є об’єктом, на який спрямована дія» [Єрмоленко 2001, с. 20].

Перехід до структурної лінгвістики у першій половині XX століття ознаменувався працями таких вчених, як Отто Єсперсен, який запропонував більш гнучкий погляд на *Passive Voice*. Єсперсен визначив пасив як особливий

спосіб «ранжирування» елементів речення, підкреслюючи, що обидві конструкції – активна і пасивна – мають семантичну інваріантність, тобто зберігають однакове значення дії, але по-різному розподіляють синтаксичні ролі [Jespersen 2013].

Його підхід став поєднувальною ланкою між традиційною формою та сучасним синтаксисом. Кардинальні зміни відбулися з появою трансформаційно-генеративної граматики під проводом Н. Хомського. Згідно з цією концепцією, активне та пасивне речення вперше почали розглядатися як пов'язані між собою трансформацією. Це означало, що пасивна конструкція не є самостійною, а походить від глибинної структури активного речення шляхом переміщення елементів, а саме – переміщення Об'єкта в позицію підмета і агента в прийменник *by*. Ця теорія підтвердила синтаксичну вторинність пасиву. Хоча ця трансформаційна модель зазнала змін, вона є основою для розуміння сучасних когнітивних моделей, які використовують зміщення перспективи для пояснення синтаксичних змін [Chan, Maglio 2020, p. 547].

Паралельно в українській лінгвістиці відбувалося закріплення погляду на стан як на граматичну категорію, що виражає відношення дії до її носія і об'єкта. Українські вчені, зокрема А. Загнітко, розглядають стан як поліфункціональну категорію. Їхні роботи підкреслюють, що пасивний стан – це специфічний засіб, який «виражає зміну синтаксичної функції об'єкта і надає йому першочергового комунікативного значення» [Загнітко 2020, с. 203]. Українські дослідники, підсумовуючи цей етап, дійшли висновку, що пасивний стан виступає «особливою синтаксико-семантичною категорією, яка забезпечує не лише граматичну, а й текстову когезію» [Киливник 2025, с. 529].

У другій половині XX століття розвиток отримала функціональна лінгвістика та прагматика. Лінгвісти, які працювали в цьому напрямку, відійшли від суто синтаксичних трансформацій і почали вивчати, навіщо мовці обирають пасив. Було встановлено, що вибір стану є комунікативно

вмотивованим і слугує цілям тематизації/рематизації та дефокусування агента – тобто *Passive Voice* перетворився на інструмент інформаційної структури речення.

Сучасні підходи, зокрема когнітивна граматика, розглядають категорію стану через призму перспективи (viewpoint). Засновник цього напряму, Р. Лангакер, пояснює, що пасивний стан – це спосіб «шифтування» або зміщення фокуса уваги: замість того, щоб сприймати дію з позиції агента, мовець примушує слухача/читача сприймати її з позиції пацієнта [Langacker 1987, p. 238]. Чан та Магліо також підкреслюють, що вибір стану впливає на сприйняття відстані та абстракції, що є важливим елементом когнітивного профілювання [Chan, Maglio 2020, p. 548].

Це зміщення є ключовим для розуміння стилістичних особливостей вживання пасиву, зокрема, в художній прозі. Згідно з когнітивною моделлю, пасивний стан дозволяє мовцеві «скасувати» або «затемнити» найбільш енергетично активний елемент речення – агента, і винести на передній план більш пасивний елемент – пацієнта. Таким чином, пасив є не просто граматичним перетворенням, а механізмом комунікативного маніпулювання фокусом, що дозволяє досягти ефекту об’єктивності або безособовості. Сучасні дослідники погоджуються, що ця можливість «маніпулювати фокусом уваги через вибір перспективи» є основною причиною вживання пасиву у всіх типах дискурсу [Safarova 2023, p. 86; Huddleston, Pullum 2005, p. 163].

Також у сучасній лінгвістиці поширився погляд на *Passive Voice* як на поліфункціональну категорію, яка охоплює не лише «справжній» пасив (дія), але й стативний пасив (результат стану), що часто виражається через форму *to be + V3* або *to get + V3*. Хоча традиційна граматика їх розділяла, сучасні дослідження розглядають ці явища в єдиному континуумі як різні ступені пасивізації, що є критично важливим для аналізу імпліцитних значень. Ступінь цієї поліфункціональності підкреслюється введенням у сучасну граматику таких понять, як *get-passive*, що служить периферійною, але

стилістично значущою формою пасивного стану [Schwarz 2018, с. 34; Murphy 2012, с. 40].

Таким чином, еволюція поглядів на категорію стану пройшла шлях від простої морфологічної опозиції до складної синтаксичної трансформації, а потім – до багатоаспектного комунікативно-когнітивного інструменту. Сучасна лінгвістика розглядає пасивний стан як свідомий вибір мовця, що слугує цілям фокусування, дефокусування та встановлення бажаної тематичної прогресії в тексті.

Українська та східноєвропейська лінгвістична традиція розглядає категорію стану дієслова, включно з пасивом, через призму глибокого зв'язку між морфологією, синтаксисом та семантикою, приділяючи особливу увагу саме категорії дієслова як центральній. На відміну від ранньої західної школи, яка була схильна до синтаксичного редукціонізму, вітчизняні дослідники активно інтегрували погляди на стан як на комплексну, граматичну опозицію. Центральною для української парадигми є концепція стану як граматичної категорії дієслова, що відображає відношення дії до її носія (суб'єкта) та об'єкта. Це визначення підкреслює, що стан є не просто трансформацією речення, а невід'ємною частиною дієслівної парадигми. Ця інтеграція, на думку Р. Мушинської, є ключовою для розуміння дієслова як частини мови, оскільки саме дієслівна парадигма містить усі граматичні категорії, включно зі станом [Мушинська 2024, с. 443]. Згідно зі С. Єрмоленко, пасивний стан – це «форма дієслова, що виражає відношення дії до предмета як її об'єкта, що виступає підметом» [Єрмоленко 2001, с. 65].

Важливою особливістю східноєвропейського підходу є чітке розмежування між активним та пасивним станом як бінарною опозицією, де активний стан є немаркованим, а пасивний – маркованим членом. Маркованість пасиву підкреслюється його аналітичною формою (*to be + V3*), що протиставляється синтетичній (простій) формі активного стану. Цей підхід дозволяє систематизувати всі дієслівні форми в межах єдиної граматичної системи. Я. Колесник, аналізуючи переклади, зазначає, що саме маркованість

пасиву є причиною стилістичної «ваги» цієї конструкції [Колесник 2021, с. 34]. Українські граматичні школи традиційно сфокусовані на семантичному компоненті стану. Пасив розглядається як вираз пасивності суб'єкта або направленості дії на об'єкт, який став підметом. Це семантичне навантаження особливо важливе для аналізу стилістики, оскільки вибір пасиву завжди комунікативно вмотивований і слугує цілям об'єктивації.

Сучасна українська лінгвістика також активно сприйняла ідеї трансформаційної граматики, але адаптувала їх під власну термінологію. Пасивна конструкція розглядається як результат синтаксичного перетворення, де відбувається тематизація пацієнта. А. Загнітко зазначає, що *Passive Voice* «надає об'єкту першочергового комунікативного значення, виводячи його на позицію актуального підмета» [Загнітко 2020, с. 115]. Одним із ключових внесків вітчизняної школи є розробка детальних класифікацій пасивних конструкцій, що виходять за межі простої наявності чи відсутності *by*-додатка. Виділяються різні типи пасиву за семантикою, зокрема: пасив зі значенням дії, пасив зі значенням стану (результату дії), а також класифікація за повнотою/скороченістю структури (повний, скорочений, безособовий пасив).

Особлива увага приділяється питанню безособового пасиву та пасиву від неперехідних дієслів (наприклад, у німецькій чи українській мовах), що виражається в англійській мові як Impersonal Passive (наприклад, *It was decided that…*). Хоча класичний англійський пасив, як правило, вимагає транзитивного дієслова, українська теорія розглядає подібні конструкції через призму узагальненої пасивної модальності. Концепція пасиву, що виходить за рамки транзитивності (Impersonal Passive), є предметом порівняльного аналізу, зокрема, у роботах І. Єнг та співавторів [Єнг, Компанець, Коромисел 2025, с. 17]. Парадигма українських досліджень підкреслює стилістичну функцію пасиву. У вітчизняній науці давно визнано, що пасивний стан є характерним для офіційно-ділового та наукового стилів, де необхідне створення враження об'єктивності, усунення особи виконавця та фокусування на факті чи результаті дії.

Східноєвропейська лінгвістика також розглядає співвідношення пасиву з іншими діатезами – способами представлення учасників дії. Пасив є однією з форм зміни дієслівної діатези, що відрізняється від зворотного (рефлексивного) стану та від середнього стану, що виражають дію, замкнену на суб'єкті. Це багатоаспектне бачення дозволяє глибше зрозуміти місце пасиву в загальній системі дієслова. Отже, концепції пасиву в українській та східноєвропейській школах, ґрунтуючись на класичній морфологічній базі, успішно інтегрують синтаксичні трансформації та функціонально-семантичний аналіз. Вони розглядають *Passive Voice* не просто як формальне перетворення, а як багатофункціональний інструмент мовної об'єктивації та організації комунікативної структури речення, що повністю відповідає потребам даного дипломного дослідження [Reed 2011, p. 41; Baade 2012, p. 131].

Когнітивний підхід акцентує увагу на енергетичному потоці (energy flow): в активі енергія тече від агента до пацієнта, тоді як пасивний стан відображає фокус на пацієнті, який «страждає» від цієї енергії. Це зміщення фокуса є не просто синтаксичним трюком, а когнітивним вибором мовця, що дозволяє акцентувати результат дії або приховати її джерело.

Прагматичне трактування пасиву, що випливає з функціональних теорій, також підкреслює роль пасиву у темі-рематичному поділі. Якщо агент уже відомий із контексту (Тема) або є несуттєвим, мовець використовує пасив для того, щоб винести на початок речення нову, більш важливу інформацію (пацієнта, що стає новою Темами), зберігаючи тим самим комунікативну плавність тексту. Прагматична функція пасиву, спрямована на забезпечення когерентності та зв'язності, є однією з ключових, що виділяється у функціональних дослідженнях [Liu 2022, p. 86].

У контексті художнього твору когнітивний і прагматичний підходи Лангакера дають можливість пояснити, чому персонаж або оповідач обирає пасив. Це може бути використано для створення іронії (приховування

справжнього винуватця), для драматизації (зосередження на жертві) або для досягнення ефекту «об’єктивного» викладу подій.

Таким чином, сучасна західна лінгвістика, відштовхуючись від синтаксичної бази, закладеної Єсперсеном, розвинула цілісну когнітивно-прагматичну концепцію пасиву, яка трактує його як ключовий інструмент комунікативного маніпулювання увагою та засобом мовної об’єктивації. Ці ідеї складають методологічний фундамент для подальшого практичного аналізу.

Підсумовуючи огляд теоретичних трактувань категорії пасивного стану, можна констатувати, що сучасна лінгвістика рішуче відійшла від суто формального, морфологічного підходу. Ключові концепції – синтаксична трансформація, комунікативна функція та зміщення перспективи – об’єдналися в єдиному погляді: пасивний стан є маркованим і свідомо вмотивованим вибором мовця. Незалежно від того, чи розглядається він як інструмент тематизації (українська школа), чи як механізм зміщення когнітивної уваги (західна школа), *Passive Voice* трактується як засіб контролю над інформаційним потоком. Таким чином, пасив перетворюється на важливий стилістичний інструмент, що забезпечує зв’язність тексту, досягнення об’єктивності та психологічну маніпуляцію увагою читача, що є основою для подальшого аналізу чинників його вживання.

1.3 Фактори, що впливають на вживання дієслів в пасивному стані в сучасній англійській мові

Серед факторів, які впливають на вживання дієслів в пасивному стані впливає, у першу чергу, **семантична мотивованість** вживання пасиву: акцент на реципієнті дії (об'єкті). Вживання пасивного стану в англійській мові ніколи не є випадковим вибором; це завжди семантично та комунікативно вмотивована стратегія, спрямована на досягнення певної мети. В. Лютц

розглядає вибір пасивного стану як риторичний прийом, який використовується, коли «мовцеві важливо зосередити увагу на об'єкті, а не на суб'єкті, навіть якщо це призводить до затемнення істини» [Lutz 1987, p. 183].

Семантична мотивованість пасиву полягає в його унікальній здатності змінювати ієрархію важливості учасників ситуації, зміщуючи акцент із виконавця дії (агента) на реципієнта дії (пацієнта або об'єкта). Згідно з традиційними граматичними концепціями, активний стан завжди відображає «природний» енергетичний потік від агента до об'єкта, де агент є семантично та синтаксично домінантним. Пасивний же стан порушує цю норму. Його основна семантична функція – це тематизація пацієнта: виведення об’єкта, який зазнає дії, у позицію граматичного підмета, надаючи йому, відповідно, комунікативної першочерговості [Липська 2014, с. 143].

Це зміщення є особливо важливим у випадках, коли пацієнт має вищий ступінь інформаційної значущості або є вже відомою інформацією (Тема), яку необхідно пов'язати з новою інформацією (Рема). Наприклад, якщо у попередньому реченні згадувався конкретний документ, то наступне речення, що описує дію над цим документом, логічно розпочнеться з нього у пасивній конструкції: “*The letter was carefully examined*”. Таким чином, пасив забезпечує когерентність тексту. М. Гуменюк підтверджує, що саме завдяки функції тематизації, пасивні конструкції в українській мові (а також їхні еквіваленти в англійській) служать потужним засобом «забезпечення плавного переходу від старої до нової інформації» у тексті [Гуменюк 2024, с. 142].

Семантичний акцент на реципієнті дії не лише виводить пацієнта в позицію підмета, але й підкреслює стан, спричинений дією. У стативному пасиві, як ми вже обговорювали, вся увага зосереджена на наслідках, які дія справила на об'єкт. Це посилення значення результату – ключова функція пасиву, яка дозволяє автору, змальовувати відчуженість або кінцеві, незворотні наслідки соціальних дій. З погляду семантики, як зазначає І. Алєксєєва, пасивний стан не просто називає дію, а «фокусує значення на факті завершеності дії та її результаті для об'єкта» [Алєксєєва 2007, с. 204].

Когнітивний підхід, зокрема Р. Лангакера, пояснює це через поняття зміщення перспективи. Мовець свідомо обирає пасив, щоб поглянути на ситуацію з точки зору пацієнта, який є найменш активним учасником. Цей когнітивний вибір, як доводять Чан та Магліо, має прямий вплив на сприйняття: «Пасивний голос асоціюється зі сприйняттям більшої абстрактності та психологічної дистанції» від події [Chan, Maglio 2020, p. 550]. Він фокусує увагу на тому, що сталося з об'єктом, а не на тому, хто це зробив, посилюючи драматичний або об'єктивний ефект. Ця семантична мотивованість має пряме відображення у структурі речення. Пасивний стан є незамінним у тих випадках, коли підмет-пацієнт є надто довгим або складним для розміщення його наприкінці речення. Переміщення його на початок (тематизація) робить речення синтаксично більш збалансованим та легшим для сприйняття.

Крім того, акцент на об'єкті дозволяє створити ілюзію безособовості та об'єктивності. Використання пасиву без *by*-фрази (скорочений пасив) максимально усуває людський фактор, залишаючи лише факт дії, що відбулася з об'єктом. Саме ця властивість пасиву широко використовується в науковому та офіційно-діловому стилях, але в художньому тексті вона служить для іронії чи відчуження. Український лінгвіст А. Загнітко підсумовує цю функцію, вказуючи, що елімінація агента дозволяє створити «ефект безособової об'єктивації або, у стилістичних цілях, завуальованого натяку на виконавця дії» [Загнітко 2018, с. 278].

Отже, семантична мотивованість пасиву – це потужний стилістичний інструмент, який полягає у свідомому акцентуванні уваги на реципієнті дії. Це не просто граматична трансформація, а вибір, який визначає комунікативну цінність речення та його роль у загальній структурі художнього твору.

Прагматика пасивного стану виходить за межі простої синтаксичної трансформації чи семантичного акценту на об'єкті. Вона розкриває, як мовець або автор використовує *Passive Voice* для досягнення своїх комунікативних цілей, впливу на інтерпретацію тексту та забезпечення його зв'язності. Ці

прагматичні функції є особливо помітними у дискурсах, що вимагають високого ступеня формальності, об’єктивації або, навпаки, тонкої стилістичної маніпуляції.

Одним з основних факторів на вживання пасивного стану є дефокусування **агента** (виконавця дії). Цей фактор є найбільш очевидною, коли агент залишається невисловленим у реченні (скорочений пасив). Західні лінгвісти підкреслюють, що дефокусування використовується у чотирьох основних випадках: коли агент є невідомим (*The window was broken*); очевидним з контексту (*The patient was examined*); незначущим для комунікації; або коли мовець свідомо хоче його приховати [Bussmann 2006, с. 147]. Саме останній випадок – свідоме приховування агента – набуває стилістичної ваги у художньому тексті. Це свідоме приховування агента є головним риторичним інструментом пасиву, що використовується для «приховування відповідальності та створення ефекту безособовості» [Vince 2003, p. 201].

Друга, не менш важлива функція – це тематизація пацієнта. **Тематизація** – це винесення елемента на початок речення (позицію Теми), щоб забезпечити плавний перехід від уже відомої інформації до нової. Пасивний стан є головним синтаксичним засобом, який дозволяє зробити логічний об'єкт граматичним підметом-темою. Це важливо для забезпечення текстової зв'язності (когезії та когерентності) [Puckica 2009, с. 215]. Текстова зв'язність забезпечується тим, що пасивна конструкція дозволяє пацієнту, який був згаданий у попередньому реченні, стати підметом у наступному. Це створює так звану ланцюгову прогресію теми, де увага читача послідовно слідує за одним і тим самим об'єктом, незалежно від того, хто виконує над ним дію. Без цієї функції текст був би рваним і нелогічним. М. Лю підкреслює, що ефективна тематична прогресія (theme progression) є ключовою умовою для забезпечення когезії тексту, а пасивний стан виступає головним засобом її підтримки [Liu 2022, p. 87]

Прагматичний фокус (або актуалізація) є третім фактором. Вибір пасиву є інструментом, що дозволяє мовцю змістити фокус із процесу на результат (стативний пасив) або з виконавця на об'єкт, який зазнав найбільших змін. У драмі, як зазначають літературознавці, акцент на жертві дії часто є сильнішим драматичним прийомом, ніж акцент на її виконавці. Крім того, пасив використовується для створення об'єктивації та відчуженості. Усунення особистого агента надає висловлюванню загального, універсального характеру. Стилістичні функції пасиву, як-от об’єктивація та відчуження, є особливо важливими в художньому дискурсі, де пасивний стан перетворюється на засіб психологічної характеристики [Шапочкіна 2022, с. 359].

Також пасивні конструкції вживаються коли треба уникати прямої вказівки на автора дії, тому чинними є фактор ввічливості та офіційності. Уникаючи прямого називання агента, мовець може пом'якшити звинувачення, уникнути прямої конфронтації або зберегти нейтральність. Фраза “*The documents were lost*” звучить менш звинувачувально, ніж “*You lost the documents*”, що є важливим елементом мовної етики та соціальної взаємодії у вищому суспільстві. Ці фактори дозволяють мовній об’єктивації дієслівної категорії пасивного стану вийти на перший план аналізу. Функція пасиву як евфемізму підтверджується тим, що він дозволяє автору «пом'якшувати негативну інформацію та уникати прямої конфронтації», що є нормою мовної етики [Чарікова 2024, с. 78; Литвак 2002, с. 63].

Синтаксичні фактори є фундаментальними для категорії стану, оскільки вони визначають саму можливість утворення пасивної конструкції в англійській мові. Пасивний стан є синтаксично обумовленим явищем, і його формування підпорядковується суворим правилам, серед яких ключову роль відіграють транзитивність дієслова та функція додатка. Головна синтаксична вимога для пасивізації полягає в тому, що дієслово має бути транзитивним. Транзитивне дієслово – це те, яке здатне приймати прямий додаток (Direct Object). Саме цей прямий додаток у активному реченні є єдиним елементом,

який може бути переміщений у позицію граматичного підмета в пасивній конструкції. Українські лінгвісти підкреслюють цю умову, визначаючи, що стан формується лише на базі перехідних (транзитивних) дієслів [Семикіна 2001, с. 58].

Якщо дієслово є нетранзитивним (Intransitive), воно не може мати прямого додатка і, відповідно, не підлягає пасивізації. Наприклад, дієслова *to sleep, to walk, to arrive* не можуть утворити пасивну конструкцію, оскільки в їхньому семантичному та синтаксичному профілі відсутній пацієнт, який міг би стати новим підметом. Проблема, однак, виникає з ди-транзитивними дієсловами (Dittransitive verbs), які мають два додатки: прямий (Direct Object) та непрямий (Indirect Object). Ці дієслова, наприклад *to give, to tell, to send*, можуть мати два варіанти пасивізації, залежно від того, який саме додаток переміщується у позицію підмета, що відображає їхню високу гнучкість у комунікативному плані. Аналіз ди-транзитивних конструкцій у порівняльному аспекті підкреслює, що переміщення непрямого об'єкта (особи) є більш поширеним, оскільки люди, як правило, є більш значущими учасниками, ніж предмети [Єнг, Компанець, Коромисел 2025, с. 16].

Перший, і найбільш поширений, варіант пасивізації ди-транзитивних дієслів – це переміщення непрямого додатка (найчастіше особи) у позицію підмета: Active: *He gave me a book*. → Passive 1: *I was given a book*. У цьому випадку реципієнт дії стає новим фокусом речення, а прямий додаток (*a book*) залишається у реченні як доповнення.

Другий варіант пасивізації передбачає переміщення прямого додатка (найчастіше предмета) у позицію підмета: Active: *He gave me a book*. → Passive 2: *A book was given to me*. У цьому випадку підметом стає сам об'єкт, а непрямий додаток часто виражається за допомогою прийменника *to* або *for*. Це синтаксичне рішення є менш поширеним, але необхідним, коли прямий додаток є більш значущою інформацією.

Крім того, існують складні синтаксичні випадки, як-от фразові дієслова (Phrasal Verbs), які можуть бути пасивізовані, якщо вони транзитивні. У цьому

випадку прийменник чи прислівник, який формує дієслово (to look after), залишається при дієслові в пасивній конструкції: Active: *They looked after the child*. → Passive: *The child was looked after*. Ця особливість підтверджує, що для пасивізації важливо, щоб дієслово разом із часткою функціонувало як єдиний транзитивний предикат. Ця здатність фразейкових дієслів до пасивізації, незважаючи на їхню зовнішню складність, є ключовою ознакою, що підтверджує їхній цілісний транзитивний характер [Дячук, Хорошун 2022, с. 44].

Синтаксичні обмеження також стосуються використання складеного присудка та комплексних додатків. У конструкціях з комплексним додатком (Objective Predicative), пасивізація може бути складною і часто призводить до утворення інфінітивних конструкцій: Active: *We saw him enter the room*. → Passive: *He was seen to enter the room*. Це демонструє, як синтаксична трансформація пасиву впливає на форму інших частин речення.

Усі ці синтаксичні обмеження і можливості слугують для досягнення стилістичного ефекту. Знаючи, які елементи можуть бути пасивізовані, можливо маніпулювати структурою речення, щоб або винести на перший план прихований додаток (наприклад, увести особу через пасивізацію непрямого додатка), або заблокувати пасивізацію певних дієслів, щоб зберегти пряму активну оповідь. Отже, транзитивність дієслова та наявність прямого додатка є необхідними, хоча й не завжди достатніми, умовами для утворення пасивного стану. Синтаксична структура, включаючи типи додатка, визначає межі, в яких працює комунікативна та прагматична функція пасиву, що є важливим для подальшого аналізу. Отже, пасивний стан – це «багатофункціональний інструмент, обмежений синтаксичними правилами, але мотивований комунікативною доцільністю» [Колесник 2021, с. 36].

Отже, прагматичні та комунікативні функції пасиву роблять його не просто граматичним варіантом, а багатоцільовим інструментом, який використовується для контролю над інформаційним потоком, забезпечення

текстової когезії та створення необхідного стилістичного ефекту. Ці чинники є основою для розуміння вибору автора та персонажів.

Отже, аналіз чинників, що визначають уживання пасивного стану в сучасній англійській мові, демонструє, що його вибір мотивується комплексом взаємопов'язаних семантичних, прагматичних і синтаксичних факторів. До семантичних належать акцентування на пацієнті та результаті дії, зміщення перспективи з агента на об'єкт і фокусування на завершеності або стані, спричиненому дією.

Прагматичні чинники охоплюють дефокусування або приховування агента, тематизацію пацієнта з метою забезпечення когезії тексту, створення ефекту об'єктивації чи відчуження, а також евфемістичну функцію та прагнення до формальності й нейтральності висловлювання.

Синтаксичні чинники включають транзитивність дієслова як основну умову пасивізації, характер і тип додатка, можливість утворення пасиву зі ди-транзитивними та фразовими дієсловами, а також структурні обмеження, що визначають варіанти перестановки аргументів у реченні. Сукупність цих чинників засвідчує, що пасивний стан є багатофункціональним інструментом, який використовується для керування інформаційним потоком, підсилення необхідного смислового акценту та досягнення відповідного стилістичного ефекту у тексті.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ ВЖИВАНОСТІ ДІЄСЛІВ В ПАСИВНОМУ СТАНІ В П'ЄСІ О. ВАЙЛДА «ІДЕАЛЬНИЙ ЧОЛОВІК»

2.1 Загальна характеристика п'єси О. Вайлда «Ідеальний чоловік»

Драма Оскара Вайлда «Ідеальний чоловік» (An Ideal Husband, 1895) була створена на зрілому етапі творчості письменника та посідає важливе місце в його драматургічному доробку. Твір належить до жанру комедії манер, характерної для вікторіанської літератури кінця XIX століття, і поєднує риси соціальної сатири, морально-філософської драми та психологічної комедії. Прем'єра п'єси відбулася 3 січня 1895 року в лондонському театрі Хеймаркет і була позитивно сприйнята публікою, що засвідчило актуальність порушених у ній проблем та художню майстерність автора [Гуменюк 2024, с. 67].

З літературної точки зору п'єса Оскара Вайлда «Ідеальний чоловік» репрезентує пізній етап естетизму, який поєднує витончену художню форму з глибоким морально-філософським змістом. На відміну від ранніх творів автора, що здебільшого мали легковажний, розважальний характер і були наповнені блискучими афоризмами, ця п'єса вирізняється соціальною гостротою, психологічною глибиною та критичним аналізом вікторіанських цінностей і норм поведінки. Вайлд майстерно поєднує іронію, сатиру та афористичність із серйозними роздумами про мораль, відповідальність і людську слабкість, створюючи складну багатовимірну драматургічну тканину. Його стиль дозволяє водночас розважати аудиторію та ставити перед нею серйозні етичні дилеми, що робить п'єсу цікавою не лише як комедію, а й як філософсько-соціальне дослідження.

П’єса висвітлює лицемірство та суперечності суспільних стереотипів, особливо у сфері політичної діяльності, шлюбних відносин і моральних норм, демонструючи напружений конфлікт між зовнішнім іміджем та внутрішнім моральним вибором. Вайлд ставить під сумнів уявлення про бездоганність публічних осіб, показуючи, що зовнішня репутація часто є лише маскою, за якою приховані реальні почуття, страхи та сумніви. П’єса акцентує увагу на тому, що соціальні ролі і публічні очікування можуть суттєво обмежувати свободу індивіда, змушуючи його діяти не зовсім відповідно до власних моральних переконань, а під впливом оточення.

Естетичний рівень твору поєднується з глибокою моральною проблематизацією: блискуче опрацьовані афоризми, дотепні репліки та яскрава мовна гра створюють ефект легкості й елегантності, водночас сюжетні конфлікти та психологічні дилеми додають твору драматичної напруги. Особлива увага приділяється моральній та психологічній трансформації персонажів, яка розкриває складність людських стосунків, суперечливість внутрішніх мотивів і боротьбу між власними прагненнями та суспільними вимогами. Через тонку іронію та парадоксальні ситуації Вайлд показує, що навіть у вищих колах вікторіанського суспільства люди змушені стикатися з моральними викликами, де чисті наміри не завжди гарантують правильний результат.

У цьому сенсі «Ідеальний чоловік» не лише комедія світського життя, а й глибоке соціально-психологічне дослідження. Вайлд демонструє взаємодію естетики та моралі: блискуча мовна форма, афористична точність та легкість діалогів взаємодіють із серйозною моральною проблематизацією, створюючи багатовимірний художній ефект. П’єса дозволяє читачеві або глядачеві одночасно оцінювати естетичну вартість тексту та замислюватися над питаннями честі, моральної відповідальності та особистого вибору, що робить її класичним зразком поєднання естетичної досконалості та глибокого соціально-філософського змісту [Єрмоленко 2001, с. 92].

Композиційно п’єса побудована за класичною чотириактною моделлю, що відповідає канонам драматургії кінця XIX століття, і ця структура відіграє ключову роль у формуванні сюжетної динаміки. Кожен акт виконує певну функцію: від зав’язки і знайомства з персонажами, через наростання конфлікту та емоційної напруги, до кульмінації і розв’язки, що дозволяє глядачеві чи читачеві поступово проникати у внутрішній світ героїв. Така організація сюжету забезпечує логічне та психологічно обґрунтоване розкриття основного конфлікту — протистояння публічних обов’язків і приватних моральних дилем, а також суперечностей між суспільними очікуваннями і внутрішніми переконаннями персонажів.

Сценічні простори, у яких розгортається дія, також виконують важливу композиційну та смислову функцію. Світські салони, прийоми, офіційні збори та приватні інтер’єри не лише створюють автентичну атмосферу вікторіанського Лондона, а й стають символічними маркерами соціальних ролей і статусів. Вони підкреслюють умовність соціальних норм і показують, як зовнішні рамки обмежують свободу героїв, змушуючи їх діяти відповідно до очікувань суспільства. Таке сценічне тло дозволяє акцентувати увагу на контрасті між публічними образами персонажів і їхніми приватними почуттями, внутрішніми сумнівами та моральними виборами.

Крім того, чотирикратна структура створює можливість для поступового розвитку драматургічної напруги через контрастні сцени: комедійні діалоги світського життя чергуються зі сценами серйозної моральної рефлексії, що дозволяє глибше розкрити психологію героїв. Кожна сцена будується так, щоб у підсумку підвести глядача до кульмінаційних моментів, де моральні й соціальні конфлікти стають найбільш очевидними. Завдяки цьому Вайлд досягає складної композиційної гармонії, де сюжет, соціальні та психологічні аспекти інтегруються в єдине ціле, створюючи багатовимірний художній ефект і дозволяючи глибше осмислити вікторіанську мораль та людську поведінку [Дячук 2022, с. 178].

Важливу роль у поетиці твору відіграють іронія, парадокс і афористичність, які є впізнаваними та визначальними рисами стилю Оскара Вайлда. Через тонкі дотепні репліки, витончені мовні каламбури та непрямі висловлювання драматург формує критичний погляд на суспільні та моральні догми вікторіанської епохи, не вдаючись до прямої дидактики чи моралізаторства. Іронія у п'єсі проявляється як засіб дистанціювання персонажів від суворих суспільних норм і водночас як спосіб висвітлення суперечностей між особистими почуттями і соціальними очікуваннями. Парадоксальні конструкції та несподівані контрасти в діалогах дозволяють Вайлду створювати ситуації, у яких істина й гумор переплітаються, підкреслюючи складність людських взаємин і моральних виборів.

Афористичність, тобто влучність і стисло висловлена глибока думка, забезпечує п'єсі лаконічність і естетичну завершеність, роблячи навіть найсерйозніші теми легше сприйнятними, але водночас стимулюючи до роздумів. Комічний ефект у п'єсі не існує ізольовано: він часто поєднується з філософським підтекстом, створюючи багатовимірний художній простір, де глядач або читач змушений одночасно сміятися і задумуватися над питаннями честі, совісті та соціальної справедливості. Такий прийом дозволяє Вайлду не лише критикувати лицемірство суспільства, а й глибоко досліджувати психологію та моральні конфлікти персонажів, що надає твору значної емоційної та інтелектуальної насиченості [Бражникова 1960, с. 201].

З мовного погляду «Ідеальний чоловік» Оскара Вайлда є справжнім прикладом майстерності у використанні різноманітних стилістичних регістрів англійської мови. Автор тонко оперує мовними засобами, що варіюються залежно від соціального статусу персонажів, комунікативної ситуації та їхнього психологічного стану, що додає динамізму і глибини тексту. Мовлення кожного персонажа виявляє не лише його індивідуальність, а й ставлення до оточення, соціальних норм і моралі, що вкрай важливо для розкриття їхніх внутрішніх конфліктів і характеру. Вайлд здатний передати

психологічні нюанси через вибір слів, тональність та форму мовлення, що робить його п’єсу надзвичайно багатошаровою й емоційно насиченою.

Однією з основних рис стилю Вайлда є його здатність створювати яскраві, запам'ятовувані афоризми, які не лише формують комічний ефект, а й служать важливими носіями філософських і соціальних ідей. Персонажі п'єси часто вживають афоризми та дотепні зауваження, які підкреслюють їхні моральні переконання, ставлення до суспільства та зокрема до моральних норм епохи. Ці афоризми здебільшого є короткими, влучними висловлюваннями, що викликають роздуми, а також стають віддзеркаленням того, як персонажі намагаються створити ідеальний образ самих себе перед іншими. Вони не лише слугують для підкреслення внутрішніх суперечностей героїв, а й стають інструментом соціальної критики [Пучкан 2020, с. 34].

Ще однією важливою особливістю мовлення персонажів Вайлда є використання евфемізмів і непрямих мовленнєвих актів, які відображають світську природу вікторіанського суспільства. Літературна традиція вікторіанської епохи вимагала від героїв дотримуватися особливого етикету, який передбачав певну мовну ввічливість, обережність у вираженнях і, інколи, маскування неприємних тем під красивими, але нечіткими словами. Вайлд майстерно маніпулює такими мовними засобами, створюючи ситуації, коли персонажі, з одного боку, намагаються висловити свою думку, не порушуючи норм пристойності, а з іншого – через іронію або субтильну натяканість намагаються передати свою справжню позицію. Це дозволяє не тільки підкреслити соціальну роль кожного героя, а й побудувати хитру гру між словами та їхнім значенням.

Цікавою рисою мовлення персонажів є також вміння використовувати непрямі мовленнєві акти. Вайлд прагне уникати відкритих заяв, часто натомість вдаючись до метафор, алегорій та іронії, що дозволяє створювати багатозначні репліки. Завдяки такому підходу персонажі, особливо на високому соціальному рівні, завжди зберігають вигляд ввічливості, навіть коли йдеться про глибокі моральні чи етичні суперечності. Це дозволяє

драматургу не тільки розкривати внутрішні конфлікти, а й виявляти іронію в самому соціальному устрої, що є дуже характерним для пізнього естетизму.

Це стилістичне різноманіття дає можливість Вайлду поєднувати в одному творі елементи комедії, соціальної критики та філософської глибини. Комічний ефект, який часто виникає через гру слів, на контрасті з серйозними філософськими роздумами, не тільки підвищує динамічність п'єси, але й дає змогу персонажам відображати їхні особисті переконання та сприйняття світу без зайвої демонстративності. П’єса через стильове багатство пропонує багаторівневе осмислення соціальних і моральних проблем, надаючи читачам можливість не лише насолоджуватися гумором, а й замислюватися над серйозними питаннями. Такий підхід до мовлення і діалогу підкреслює інтелектуальну витонченість Вайлда, а також його здатність водночас захоплювати і викликати роздуми.

Особливу увагу в мовній організації п’єси Оскара Вайлда «Ідеальний чоловік» привертає використання дієслів у пасивному стані, що є характерною рисою офіційно-світського дискурсу кінця XIX століття, зокрема для англійської літератури вікторіанської епохи. Пасивні конструкції в цьому контексті не тільки служать засобом ввічливості, а й відіграють важливу роль у відображенні соціальних і моральних норм того часу. Вони дозволяють мовцям уникати прямого називання суб’єкта дії, що сприяє збереженню зовнішньої ввічливості та створенню певної дистанції між особистими переконаннями і зовнішнім сприйняттям. Така мовна стратегія є характерною для світського спілкування, яке вимагає від осіб високого соціального статусу тонкої маніпуляції з етикетом і особистими взаємодіями.

Використання пасивних конструкцій дозволяє персонажам уникати прямого звинувачення або визнання відповідальності за свої вчинки, зберігаючи свою соціальну гідність і імідж. Це не тільки засіб збереження формальної ввічливості, а й важливий механізм для підтримки контролю над ситуацією. Наприклад, коли герої «Ідеального чоловіка» використовують пасивні форми для вираження своїх вчинків чи переживань, це дає їм змогу

дистанціюватися від них, перетворюючи їх на нещо, що сталося з ними, а не через їхні власні дії чи вибір. Водночас така конструкція підкреслює їхню залежність від зовнішніх обставин або суспільних норм.

У контексті п’єси, де герої постійно перебувають у соціальному і моральному тиску, пасивний стан стає потужним засобом комунікації і самовизначення. Персонажі часто опиняються в ситуаціях, коли їхня поведінка або моральні вибори визначаються не лише їхніми внутрішніми прагненнями, а й вимогами оточуючого світу. Таким чином, пасивні конструкції в п’єсі стають способом відображення соціальної зумовленості поведінки персонажів, підкреслюючи їхню залежність від моральних та політичних норм суспільства. Вайлд, через такі мовні механізми, демонструє, як сильно особисті рішення можуть бути обмежені зовнішніми соціальними факторами і як важливо для кожного персонажа знайти шлях між внутрішньою свободою і зовнішніми обмеженнями.

Зокрема, пасивні конструкції підкреслюють відчуття безпорадності героїв перед силами суспільного тиску. Це стосується не тільки їхніх особистих виборів у стосунках і політиці, але й їхніх моральних дилем. Використання пасиву дозволяє Вайлду показати, як у світі, де зовнішні оцінки і судження визначають соціальний статус, персонажі стають об'єктами постійного аналізу і оцінки з боку суспільства, залишаючи їм мало можливості для реального самовираження [Киливник 2025, с. 67].

Таким чином, п’єса О. Вайлда «Ідеальний чоловік» постає не лише як зразок комедії манер, а й як складний драматургічний твір із чітко вибудуваною поетикою, виразною стилістикою та продуманою мовною організацією. Саме ці особливості створюють підґрунтя для подальшого лінгвістичного аналізу, зокрема дослідження функціонування дієслів пасивного стану в мовленні персонажів п’єси.

2.2 Дослідження вживаності семантично мотивованих дієслів в п'єсі О. Вайлда «Ідеальний чоловік»

Вживання пасивного стану в англійській мові ніколи не є випадковим; це завжди семантично та комунікативно вмотивована стратегія, спрямована на досягнення певної мети. Тут вибір пасивного стану розглядається як риторичний прийом, який використовується, коли «мовцеві важливо зосередити увагу на об'єкті, а не на суб'єкті, навіть якщо це призводить до затемнення істини».

Семантична мотивованість пасиву полягає в його унікальній здатності змінювати ієрархію важливості учасників ситуації, зміщуючи акцент із виконавця дії (агента) на реципієнта дії (пацієнта або об'єкта). Згідно з традиційними граматичними концепціями, активний стан завжди відображає «природний» енергетичний потік від агента до об'єкта. Пасивний же стан порушує цю норму. Його основна семантична функція – це тематизація пацієнта: виведення об’єкта, який зазнає дії, у позицію граматичного підмета, надаючи йому комунікативної першочерговості [Гуменюк 2024, с. 71].

Сер Роберт Чілтерн найчастіше вдається до семантично мотивованих пасивних конструкцій, що корелює з його психологічним станом людини, яка втрачає контроль над власним життям.

Sir Robert Chiltern: Oh, I am sick of it all. I hate my position. I hate my life. I ***am ruined!*** *Mrs. Cheveley: The note is a perfect forgery. You know that. You will not have it* ***destroyed****. You will write me the letter I want* [Wilde 2006, Act I, p. 23].

У репліці *I am ruined* стисліть фрази, що лунає одразу після шантажу місіс Шевелі, позначає перший момент усвідомлення сером Робертом масштабу катастрофи. Тут наголошується, що він бачить себе об'єктом зовнішніх обставин, непідвладних його контролю. Агент не виражений, що посилює відчуття безсилля та фаталізму – руйнування відбувається немов саме собою, як неминуча сила долі [Загнітко 2020, с. 149]. Дієслово *ruin* семантично

передає не просто фінансовий крах, а повне знецінення соціального статусу та репутації, що для вікторіанського політика рівнозначне соціальній смерті. Вживання Present Simple замість Present Perfect підкреслює не наслідок процесу, а поточний стан у момент мовлення. Лаконічність та категоричність вислову відображають шоковий стан персонажа.

*Mrs. Cheveley: Your political life is ended. Your marriage is a shipwreck. Sir Robert Chiltern: I am **lost**! I am **dishonoured**! Mrs. Cheveley: It is for you to set me right. You have a chance now* [Wilde 2006, Act I, p. 23]. Подвійна пасивна конструкція *I am lost! I am dishonoured!* створює ефект поглиблення розпачу.

Перше дієслово *lost* має екзистенційний відтінок: не конкретна втрата чогось зовнішнього, а втрата себе, своєї ідентичності, позиції в соціальному просторі. Це стан блукання, коли людина не бачить виходу [Бражникова 1960, с. 205]. Друге дієслово *dishonoured* уточнює моральний аспект падіння – втрату честі, найвищої цінності для вікторіанського джентльмена. Реципієнтом обох дій є сам сер Роберт, що відбиває його інтроспективне бачення ситуації. Знаки оклику наголошують емоційну напругу. Синтаксичний паралелізм *(I am... I am...)* формує ритмічну структуру, схожу на стогін, що підсилює трагічне звучання репліки.

*Sir Robert Chiltern: You don't understand. I have been **ruined** by a woman. I am to be **ruined** in public life. I have **lived** with a woman whom I **worshipped** as a saint, and suddenly she has **shown** me the other side of her nature* [Wilde 2006, Act II, p. 39].

Модальна пасивна конструкція *I am to be ruined in public life* передає неминучість майбутнього краху через ефект фатальної приреченості. Семантика *to be to do something* вказує на заплановану, неминучу подію [Єнг 2025, с. 94]. Це не здогад про можливий розвиток подій, а фіксація невідворотного результату, закладеного в теперішніх умовах. Обставина *in public life* конкретизує сферу руйнування – не приватне життя, а публічна кар'єра, найболючіший удар для політика. Сер Роберт розрізняє ці дві сфери свого буття, і саме публічна сфера, де він здобув визнання, стає місцем його

падіння. Пасив тут підкреслює детермінованість подій, відсутність у персонажа можливості змінити хід речей.

Sir Robert Chiltern: You have loved me, Gertrude, and I have had my day. I have had everything. But a man's life is of more value than a woman's. I am ***tortured*** *by their admiration. I am* ***disgraced****! You told me once that I was an ideal husband. I am not. I am utterly unworthy of your love* [Wilde 2006, Act II, p. 41].

Фраза *I am disgraced* – стативний пасив, що фіксує вже досягнутий стан сорому. На відміну від динамічних пасивів, ця форма представляє підсумок як незмінний факт. Сер Роберт усвідомлює себе не тим, хто проходить процес дискредитації, а тим, хто вже перебуває в стані безчестя [Загнітко 2018, с. 61]. Визнання остаточності падіння, прийняття нового статусу особи, що втратила честь. Дієслово *disgrace* має сильне емоційне забарвлення у вікторіанському контексті, де честь та репутація були фундаментом суспільного життя. Бути *disgraced* означало не просто втратити повагу, а бути виключеним із соціуму, стати ізгоєм. Стисліть висловлювання відображає безвихідь, з якою персонаж констатує свій стан.

Sir Robert Chiltern: I am ***disgraced****! You told me once that I was an ideal husband. I am not. I am* ***utterly unworthy*** *of your love. Lady Chiltern: That is not for you to say* [Wilde 2006, Act II, p. 44]. Хоча граматично *I am utterly unworthy* – конструкція з прикметником, семантично вона близька до пасиву, оскільки виражає стан, що виникає через зовнішню оцінку або внутрішнє самоусвідомлення.

Прикметник *unworthy*, похідний від дієслова *worth,* передає ідею нікчемності та невідповідності високим стандартам [Дячук 2022, с. 182], а прислівник *utterly* підсилює абсолютність оцінки. Реципієнтом морального осуду виступає сам мовець, який проводить суворий самоаналіз. Фраза з’являється в контексті роздумів сера Роберта про те, що він не гідний любові дружини, яка вважає його зразком моральності. Пасивність конструкції підкреслює його сприйняття себе як об’єкта оцінки, а не активного суб’єкта.

Леді Гертруда Чілтерн протягом значної частини п'єси виступає з позиції активного судді, що виносить моральні вироки. Проте в фінальній частині, коли вона сама опиняється в ситуації, де мусить просити вибачення, її мова набуває пасивних конструкцій.

Lord Goring: It is a woman's duty to forgive. Lady Chiltern: I have nothing to forgive. I am a woman who has found the truth. I am harshly ***judged****, perhaps. Lord Goring: Then be merciful!* [Wilde 2006, Act IV, p. 93]. У реченні *I am harshly judged, perhaps* леді Гертруда вживає пасивну конструкцію у момент власного морального перелому, усвідомлюючи, що її надто суворі критерії можуть виглядати жорстокими. Прислівник *harshly* характеризує спосіб судження як різкий, безпощадний, позбавлений співчуття.

Саме такою вона була, коли судила чоловіка за давню провину, не залишаючи місця для розуміння. Тепер, перебуваючи в ролі об'єкта осуду, вона відчуває ту саму суворість. Вставне слово *perhaps* пом'якшує категоричність, вносить сумнів і рефлексію, відкриваючи простір для діалогу та переосмислення. Реципієнтом осуду є сама леді Гертруда, що демонструє зміну перспективи: з того, хто судить, вона стає тією, хто підлягає суду.

Sir Robert Chiltern: You said, yourself, that I am ***worthy*** *of your love! Lady Chiltern: I am not worthy of your forgiveness. Sir Robert Chiltern: Gertrude, Gertrude!* [Wilde 2006, Act IV, p. 94]. Репліка *I am not worthy of your forgiveness*, звернена до чоловіка, демонструє повну зміну позиції леді Чілтерн з судді на ту, хто потребує прощення. Пасивна за семантикою конструкція з прикметником *worthy* (worthy of = deserving to receive) підкреслює, що вона стає об'єктом потенційного прощення, яке має даруватися іншим [Єрмоленко 2001, с. 97]. Заперечна форма посилює усвідомлення власної провини. Прикметник *worthy* у вікторіанському дискурсі вказував на моральну цінність особи, її відповідність високим стандартам. Леді Чілтерн, що завжди вважала себе втіленням моральної гідності, тепер визнає свою недостойність – акт глибокого смирення. Присвійний займенник *your* персоналізує прощення, робить його не абстрактним актом, а конкретним даром від коханої людини.

Sir Robert Chiltern: You are worthy of my love! Lady Chiltern: I am ***forgiven***. [Wilde 2006, Act IV, p. 95]. Фраза *I am forgiven* є чітким прикладом результативного пасиву, що фіксує досягнутий стан примирення. Лаконічність підкреслює значущість моменту [Ісакова 2024, с. 151]. Леді Чілтерн виступає реципієнтом прощення, що знаменує її трансформацію від непохитної моралістки до людини, здатної приймати недосконаліть. Дієслово *forgive* у пасивному стані має особливе семантичне наповнення: прощення завжди йде від іншої особи, тому пасивний стан є природним способом вираження цієї ідеї. Той, хто прощений, не може простити себе сам – він може лише прийняти прощення. Використання Present Simple замість Present Perfect підкреслює актуальність стану в момент мовлення. Ця коротка репліка стає кульмінацією внутрішньої трансформації персонажа.

Лорд Горінг використовує пасивні конструкції значно рідше, що відповідає його характеру людини, яка зберігає внутрішню свободу та не схильна до драматизації. Проте навіть у його мовленні пасивні форми з'являються в специфічних контекстах.

Lord Caversham: You are forty, sir, forty. And not married. I am very much annoyed with you. Lord Goring: I am ***expected*** *to marry. That is something. Lord Caversham: Expected to marry! Of course you are expected to marry* [Wilde 2006, Act II, p. 48]. У розмові з батьком лорд Горінг каже: *I am expected to marry*, де пасивне дієслово *expect* підкреслює, що він є об’єктом сподівань інших – батька та суспільства – а не активним суб’єктом власного вибору [Киливник 2025, с. 72].

Інфінітив *to marry* уточнює зміст очікувань – від нього очікують одруження, створення родини та продовження роду. Проте лорд Горінг не поспішає виконувати ці очікування, зберігаючи незалежність. Пасивна форма дозволяє йому дистанціюватися, подати ці очікування як зовнішню силу, що не обов’язково визначає його поведінку. Тон репліки, імовірно, іронічний, що характерно для манери спілкування лорда Горінга.

Lord Caversham: You have no career. You are a mere dandy. Lord Goring: I am always ***being scolded*** *by you, Father. I think you forget that when I am in the House of Lords I am listened to* [Wilde 2006, Act III, p. 67]. Тривалий пасив *I am always being scolded* з прислівником частотності *always* передає регулярність ситуації. Лорд Горінг виступає постійним реципієнтом батьківських докорів, незважаючи на дорослий вік та незалежне становище [Гуменюк 2024, с. 76].

Форма Present Continuous Passive підкреслює процесуальність дії, створюючи комічний ефект: попри те, що він давно дорослий, батько продовжує сприймати його як неслухняну дитину. Дієслово *scold* передає ідею докору за неправильну поведінку, зазвичай адресованого дітям. Використання цього дієслова щодо дорослої людини створює гумористичний ефект. Прислівник *always* гіперболізує частотність дії. Пасивна форма дозволяє лорду Горінгу представити себе як терплячу жертву батьківської опіки, хоча насправді він цілком спроможний постояти за себе.

Місіс Шевелі як найактивніший та найагресивніший персонаж рідко використовує пасивні конструкції. Проте коли це трапляється, пасив слугує для констатації маргінального становища в суспільстві, що парадоксально дає їй свободу діяти поза моральними нормами.

Lord Goring: People have a knack of liking me. Mrs. Cheveley: I wish I had! But I am thoroughly ***disliked****. You are one of the few real friends I have got in London* [Wilde 2006, Act I, p. 19]. У фразі *I am thoroughly disliked* місіс Шевелі відкрито визнає своє становище, не приховуючи реальність. Прислівник *thoroughly* підкреслює повноту неприязні, якої вона зазнає.

Це не часткова антипатія окремих осіб, а загальне ставлення суспільства. Пасивна форма дозволяє їй дистанціюватися від емоційної оцінки, представляючи факт як об’єктивну даність. Вона є реципієнтом колективної антипатії, і це визнання звучить майже з гордістю – їй байдуже, що про неї думають. Дієслово *dislike* передає активну неприязнь, а маргінальність звільняє її від дотримання соціальних норм. Тон репліки зухвалий – місіс

Шевелі перетворює соціальну дискредитацію на форму бунту проти лицемірного суспільства.

Lord Goring: I am afraid you are a very bad woman. Mrs. Cheveley: I am not so bad as I am painted. But I am ***not trusted****. It is a great disadvantage to one* [Wilde 2006, Act II, p. 42]. Пасивна конструкція *I am not trusted* з дієсловом *trust* у заперечній формі підкреслює соціальну ізоляцію персонажа. Місіс Шевелі усвідомлює, що є об'єктом недовіри, і це парадоксально дає їй свободу діяти без моральних обмежень [Єнг 2025, с. 99]. Якщо їй все одно не довіряють, немає сенсу намагатися виправдати очікування чесності. Реципієнтом недовіри виступає вона сама, що визначає її маргінальну позицію у вікторіанському суспільстві, де репутація та довіра були основою соціального існування. Дієслово *trust* має глибоке семантичне наповнення: не просто віра в правдивість слів, а фундаментальна впевненість у моральній надійності. Відсутність довіри означає виключення зі спільноти «респектабельних» людей. Місіс Шевелі констатує цей факт без жалю, що характеризує її як сильну особистість, незалежну від суспільної думки.

Аналіз семантично мотивованих пасивних конструкцій у мовленні чотирьох головних героїв виявляє декілька закономірностей. Частота використання таких конструкцій корелює з психологічним станом героя: чим більше він почувається жертвою обставин, тим частіше звертається до пасивних форм [Бражникова 1960, с. 209]. Сер Роберт Чілтерн, що переживає глибоку кризу та втрату контролю над власним життям, найчастіше вживає семантично мотивовані пасиви. Його мова насичена такими конструкціями в моменти найбільшого розпачу.

Пасивні конструкції без вираженого агента формують враження екзистенційного протистояння героя долі. Коли сер Роберт промовляє *I am ruined* або *I am disgraced*, він не вказує, хто саме його знищив. Це може бути місіс Шевелі, суспільство, власне минуле чи якась абстрактна сила. Невизначеність агента посилює відчуття безпорадності та фаталізму.

Спостерігається цікава динаміка використання пасивних форм у розвитку образів. Леді Чілтерн на початку п'єси майже не використовує пасивні конструкції – її мовлення активне, категоричне, сповнене наказів. Вона виступає як дійовий суб'єкт, що засуджує інших. Проте в фіналі, коли вона розуміє власну недосконаліть, її мова набуває пасивних конструкцій [Дячук 2022, с. 187]. Вона стає об'єктом осуду та прощення, що свідчить про моральне переродження.

Lady Chiltern: I am not worthy of your forgiveness. Sir Robert: My dear, you are ***forgiven*** [Wilde 2006, p. 43]. Вживання семантично мотивованих пасивів відображає вікторіанську культуру непрямої комунікації. Замість прямого звинувачення, персонажі використовують пасивні конструкції, що дозволяє зберегти пристойність та уникнути відкритого конфлікту. Це особливо помітно у мовленні леді Чілтерн та лорда Горінга, які навіть у моменти сильних емоцій дотримуються мовного етикету.

Sir Robert: I am ***ruined****. I am* ***lost****! I am* ***dishonoured****! Lady Chiltern: Oh, Robert, what has happened? Lord Goring: My dear fellow, let us see what can be done* [Wilde 2006, p. 36]. Семантично мотивовані пасиви відіграють важливу роль у самопрезентації героїв. Використовуючи такі конструкції, персонажі представляють себе жертвами обставин, що може викликати співчуття співрозмовника або виправдати їхні вчинки [Єрмоленко 2001, с. 101]. Сер Роберт, зображуючи себе як того, хто *ruined* або *dishonoured,* апелює до співчуття дружини та друга, намагаючись здобути розуміння.

Відсутність пасивних конструкцій у мовленні місіс Шевелі протягом більшої частини п'єси виділяє її як активного діяча, який контролює ситуацію. Вона не об'єкт, а суб'єкт дії [Ісакова 2024, с. 156]. Проте навіть вона двічі вдається до пасивних форм, констатуючи свій соціальний статус аутсайдера. Це свідчить, що навіть найсильніші персонажі визнають вплив суспільних норм.

Граматична форма пасивних конструкцій (Present Simple, Present Continuous, модальні конструкції) несе додаткові смислові відтінки. Present

Simple передає стан як постійну характеристику. Модальні конструкції з інфінітивом наголошують на неминучості майбутнього. Present Continuous фокусує на процесуальності та регулярності дії [Киливник 2025, с. 77].

Семантично мотивовані пасиви часто доповнюються прислівниками та модальними словами, що надають емоційного забарвлення: *thoroughly disliked*, *harshly judged, utterly unworthy*. Ці прислівники посилюють значення пасивної конструкції, підкреслюючи інтенсивність стану [Гуменюк, 2024, с. 81].

Використання пасивних зворотів співвідноситься з піком драматичної напруги. У найбільш емоційно насичених сценах – зізнаннях, зіткненнях, примиреннях – герої звертаються до пасивних форм. Це створює ефект драматургічної уваги, коли фокус зміщується на внутрішній стан персонажа, а зовнішні події відходять на другий план.

Аналіз семантично зумовлених пасивів розкриває головну тему п'єси – співвідношення активності та пасивності у людському існуванні. Персонажі, які бачать себе як пасивні об’єкти зовнішніх сил, опиняються у пастці власного світогляду. Зміна героїв полягає у пошуку рівноваги між прийняттям обмежень та збереженням власної активності. Отже, семантично зумовлені пасивні звороти у п'єсі О. Вайлда «Ідеальний чоловік» виконують психологічну, соціальну, драматургічну, стилістичну та філософську функції.

2.3 Дослідження вживаності синтаксично мотивованих дієслів в п'єсі О. Вайлда «Ідеальний чоловік»

Синтаксично мотивовані пасивні конструкції відзначаються явним висловленням агента за допомогою прийменників, найчастіше *by*, а також інших прийменників у стійких пасивних зворотах. На відміну від семантично мотивованих пасивів, де увага сфокусована виключно на реципієнті дії, синтаксично мотивовані конструкції подають повну картину обставин,

включаючи як того, хто зазнає дії, так і того, хто її виконує. Це дає змогу побачити взаємодію між особами, владні структури, систему впливів та залежностей, які формують суспільну тканину вікторіанського середовища.

Викладення агента в пасивних конструкціях виконує кілька важливих функцій у драматичному тексті. Воно дозволяє чітко визначити джерело тиску на персонажа, розкриває систему міжособистісних зв'язків, вказує на владні ієрархії та соціальні структури. Коли особа говорить не просто *I am ruined*, а *I am hunted down by her*, вона не лише констатує свій стан, але й називає певного опонента, що перетворює внутрішню драму на зовнішній конфлікт.

Сер Роберт Чілтерн залучає синтаксично мотивовані пасивні конструкції для зображення низки стосунків, у які він уплутаний всупереч власному бажанню. Ці конструкції виявляють мережу впливів, що визначають його положення та обмежують його волю до дій.

Sir Robert Chiltern: She is a woman of dreadful courage, and dreadful wickedness. She will use it. She will make me pay. I am ***hunted down*** *by her. I have a position in the world, and I have five days in which to destroy her position. But she knows that I am powerless* [Wilde 2006, Act II, p. 40].

Фразове дієслово *hunt down* у пасиві створює образ інтенсивної погоні, майже звіриної. Це не просто спостереження, а активне полювання на жертву. Прийменникова група *by her* визначає агента – місіс Шевелі, яка постає невблаганним мисливцем. Метафора полювання підкреслює жорстокість переслідування та беззахисність сер Роберта. Використання займенника *her* замість імені знеособлює опонента, роблячи її уособленням невідворотної долі, водночас підкреслюючи конкретність загрози. Дієслово *hunt down* також передає планомірність дії – місіс Шевелі послідовно відстежує сліди, збирає докази та готує пастку.

Sir Robert Chiltern: You have loved me, Gertrude, and I have had my day. I have had everything. But a man's life is of more value than a woman's. I am ***tortured*** *by their admiration. I am disgraced! You told me once that I was an ideal husband* [Wilde 2006, Act II, p. 41].

Парадоксальне вживання дієслова *torture* у контексті шанування створює оксюморон і підкреслює іронію становища сера Роберта. Прийменникова група *by their admiration* визначає соціум як джерело його страждання: агентом виступає не ворог, а захоплення та повага оточуючих. Сер Роберт страждає не від неприязні, а від похвали людей, які вважають його еталоном чесності.

Кожен прояв захоплення його чеснотами стає нагадуванням про суспільні очікування та неправду, на якій базується його успіх. Дієслово *torture* має сильне емоційне забарвлення, передаючи систематичне страждання, а присвійний займенник *their* підкреслює колективний характер джерела цього страждання. Парадокс у тому, що зовні дар (шана та повага) всередині сприймається як кара.

Леді Гертруда Чілтерн використовує синтаксично мотивовані пасивні конструкції рідше, ніж її чоловік, що відповідає її більш сильній та незалежній позиції протягом більшої частини п'єси. Проте коли вона їх використовує, ці конструкції розкривають її розуміння джерел моральних норм та цінностей.

Sir Robert Chiltern: You would take away the one thing that makes life bearable for me, my career. Lady Chiltern: I am ***guided by*** *what is right. I could not spare you. I could not pity you. If I did, I should be false to the ideal I have for you* [Wilde 2006, Act II, p. 38].

Репліка демонструє пасивну конструкцію з абстрактним агентом. Прийменникова група *by what is right* вказує на моральний принцип як джерело керівництва, а не на конкретну особу. Дієслово *guide* передає спрямування, підкреслюючи, що леді Чілтерн не є автономним моральним агентом, а слідує об’єктивним моральним законам.

Абстрактність *what is right* робить її позицію одночасно сильною (опора на універсальні принципи) та вразливою (можливість різних інтерпретацій). Пасив *I am guided* показує, що вона виконує волю вищого морального закону, не будучи творцем норм, створюючи парадокс: активна у судженнях, але пасивна щодо морального проводу.

Lady Chiltern: You said once that I had a saintly influence over you. Sir Robert Chiltern: (Rising and going over to her) Gertrude, don't torture me! Lady Chiltern: ***I am loved*** *by you for my ideals. I have never failed to live up to them. There is nothing I would not do for you* [Wilde 2006, Act II/III, p. 52]. Класичний пасив *am loved* з агентом *by you* і уточненням *for my ideals* вказує на причину дії.

Конструкція показує розуміння леді Чілтерн основ свого шлюбу: вона вважає, що любов сера Роберта обумовлена її моральними принципами, а не особистістю. Дієслово *love* у пасиві створює ефект: любов представлена як дар одного для іншого. Леді Чілтерн – реципієнт любові, сер Роберт – джерело. Прийменникова група *for my ideals* підкреслює умовний характер любові: вона залежить від моральної досконалості об'єкта. Присвійний займенник *"my"* акцентує ідентифікацію леді Чілтерн зі своїми ідеалами, які визначають її особистість.

Лорд Горінг використовує синтаксично мотивовані пасивні конструкції переважно в іронічному ключі, що відповідає його характеру світського денді, що не схильний до серйозної самодраматизації.

Lord Caversham: You are always late, sir. Lord Goring: I am punctual today, father. I have been here since six. Lord Caversham: Then you have been loitering about. Lord Goring: I am always ***being interrupted*** *by you. I think you forget that when I am in the House of Lords I am listened to* [Wilde 2006, Act III, p. 68].

Граматична форма Present Continuous Passive з вираженим агентом створює комічний ефект. Прислівник частотності *"always"* гіперболізує ситуацію, представляючи звичку обривати на півслові як постійну характеристику їхніх відносин. Прийменникова група *by you* ідентифікує агента – батька лорда Горінга, лорда Каверша. Дієслово *interrupt* передає ідею втручання в процес. Форма Continuous підкреслює процесуальність і регулярність дії, створюючи враження безперервного потоку батьківських інтервенцій.

Тон репліки є іронічним: лорд Горінг жартівливо скаржиться на цю звичку. Пасивна форма з агентом дозволяє вказати на джерело « проблеми» та

дистанціюватися від серйозності скарги. Займенник *you* робить репліку особистою. Лорд Горінг обирає пасивну конструкцію замість активної *you always interrupt me*, створюючи ефект самоіронії: він постає жертвою батьківського втручання, хоча здатний постояти за свою незалежність.

Lady Chiltern: You are never serious, Robert. Lord Goring: I think I am a man of fixed principles, Lady Chiltern. Lady Chiltern: Oh, I am sure you are not. Lord Goring: I am ***cracked up*** *by society as a good-for-nothing. I believe I am the only really moral man in London* [Wilde 2006, Act I, p. 15].

Ідіоматичний пасив з фразовим дієсловом *crack up* (що означає "представляти", "описувати" з перебільшенням) створює іронічний контраст. Агентом виступає абстрактне суспільство Лондона – *society.* Конструкція *as a good-for-nothing* визначає соціальну репутацію лорда Горінга – його сприймають як бездіяльного аристократа, що не приносить користі. Іронія полягає в тому, що він сам цитує це судження без образи та спроб захиститися, ніби приймаючи його й граючи з ним.

Дієслово *crack up* має розмовний характер, контрастуючи із серйозністю моральних дискусій у п'єсі. Пасивна форма дозволяє показати, що соціальний образ створений іншими, а не ним самим, зберігаючи внутрішню свободу. Лорд Горінг усвідомлює розрив між тим, як його бачить суспільство *(good-for-nothing),* та його справжнім образом (мудрий і моральний), використовуючи це як захист від надмірної серйозності й моральних вимог.

Lord Goring: Ah! that is quite another thing. The world has always laughed at its great men. Lady Chiltern: The world certainly does not laugh at you, Robert. Lord Goring: I am ***looked on as*** *a man of pleasure. People say I am idle, I am lazy, I am useless. And so I am. But I have a great respect for the British Constitution* [Wilde 2006, Act I/II, p. 18].

Пасивна конструкція з фразовим дієсловом *look on as* (що означає «розглядати як», «вважати») з імпліцитним агентом – суспільством. Прийменник *on* є частиною фразового дієслова, а *as a man of pleasure* визначає зміст сприйняття. У вікторіанському контексті *man of pleasur"* мав негативний

підтекст – людина, що живе заради розваг і задоволень без моральних обов'язків.

Лорд Горінг цитує це судження без спроб його спростувати, підкреслюючи, що він є об'єктом оцінки, але не активним учасником формування цього образу. Пасивна форма дозволяє йому зберігати дистанцію від соціального іміджу та використовувати тактичну перевагу: недооцінений опонент може бути найбільш небезпечним. Це контрастує зі ставленням сера Роберта, для якого публічний образ – питання життя і смерті. Місіс Шевелі використовує синтаксично мотивовані пасивні конструкції для опису свого становища в суспільстві, чітко ідентифікуючи джерела негативного ставлення до себе.

Lord Goring: And now I must wait for him. It is a bore. But I have a great respect for his wife. Mrs. Cheveley: I suppose I should be jealous. Lord Goring: I am ***known by*** *many people in Vienna. I am glad you are not* [Wilde 2006, Act I, p. 16].

Пасивна конструкція з дієсловом *know* та агентом *by many people in Vienna* має цікаве значення. На перший погляд, це нейтральне твердження про відомість. Проте в контексті характеру місіс Шевелі слово *known* набуває додаткових конотацій: репутація може бути як позитивною, так і негативною. Географія *in Vienna* показує, що її відомість поширюється за межі Лондона, свідчачи про широкі соціальні зв'язки та скандальну репутацію. Прийменникова група *by many people* підкреслює широту кола тих, хто знає про неї. Місіс Шевелі констатує цей факт з гордістю – для неї важливо бути відомою. Пасивна форма дозволяє представити репутацію як об'єктивний факт, визнаний багатьма, надаючи їй ваги та значущості.

Mrs. Cheveley: I assure you, Lord Goring, that was not the object of the telegram. My object was to see you, and I have succeeded. I am ***received*** *everywhere, even by the best houses in London. I am one of the most brilliant women in Europe* [Wilde 2006, Act I, p. 17].

Пасивна конструкція з дієсловом *receive* (приймати в суспільстві) зі складним вираженням агента. Прислівник *everywhere* підкреслює універсальність прийняття, а *even by the best houses in London* показує, що навіть найвища аристократія її приймає. Слово *"even"* вказує на те, що це не само собою зрозуміло. Дієслово *receive* у пасиві підкреслює, що вона є об'єктом рішення інших про включення в соціальне коло. *Houses* використовується як метонімія для аристократичних родин, підкреслюючи престижність прийняття. Тон репліки тріумфальний: місіс Шевелі демонструє, що змогла пробитися в найвищі ешелони суспільства. Пасив дозволяє показати це як визнання з боку суспільства, а не як результат власних маніпуляцій.

Sir Robert Chiltern: I have lived a lie. I have paid for it. Mrs. Cheveley: I also have a past, Robert. I am ***talked*** *about by all your charming Englishwomen. That does not disturb me. If one is a personality, one is a subject for the gossip of the vulgar* [Wilde 2006, Act II, p. 43]. Пасивна конструкція з фразовим дієсловом *talk about* (обговорювати) з чітко вираженим агентом.

Прийменникова група *by all your charming Englishwomen* підкреслює універсальність обговорення *(all),* іронічність оцінки *(charming)* та протиставлення між місіс Шевелі та англійським суспільством *(your).* Дієслово *talk about* в пасиві показує, що вона є об'єктом пліток, але без скарг – факт констатується з певним задоволенням. Пасивна форма дозволяє дистанціюватися від емоційної реакції та представити обговорення як об'єктивну соціальну реальність, а вибір *talk about* замість *discuss* або *gossip about* створює амбівалентність щодо характеру уваги.

Аналіз синтаксично мотивованих пасивних конструкцій виявляє кілька важливих закономірностей у їх використанні персонажами п'єси. Експлікація агента дозволяє персонажам чітко ідентифікувати джерела впливу на їхнє життя, розподілити відповідальність за події та визначити опонентів або союзників у соціальному полі.

Найбільш поширеним способом вираження агента є прийменникова група з “by”, що вводить активного діяча або силу, що здійснює дію. Проте характер цього агента значно варіюється. Він може бути конкретною особою (“*by her*”, “*by you*”), що створює персоналізований конфлікт. Може бути колективним суб'єктом (“*by society*”, “*by the world*”, “*by all your charming Englishwomen*”), що вказує на соціальні структури та колективні норми. Може бути абстрактною силою або принципом (“*by what is right*”, “*by their admiration*”), що переводить конфлікт у філософську площину.

Вибір конкретного типу агента відображає характер персонажа та його світогляд. Сер Роберт частіше називає конкретних діячів (“*by her*”) або суспільство як ціле (“*by the world*”), що відображає його сприйняття зовнішнього світу як джерела загрози. Леді Чілтерн схильна до абстрактних агентів (“*by what is right*”), що відображає її орієнтацію на універсальні моральні принципи. Лорд Горінг використовує як конкретні (“*by you*”), так і колективні агенти (“*by society*”), але завжди з іронічним відтінком. Місіс Шевелі переважно вказує на колективних агентів (“*by many people*”, “*by all your charming Englishwomen*”), що підкреслює її орієнтацію на соціальну гру та маніпуляцію суспільною думкою.

ВИСНОВКИ

Категорія пасивного стану дієслова є багатомірним граматико-комунікативним феноменом, що стоїть на перетині морфології, синтаксису та прагматики. Її визначення охоплює три ключові ознаки: морфологічну, синтаксичну та прагматичну. Пасив є маркованим членом бінарної дієслівної опозиції, що дозволяє мовцеві здійснити фундаментальну інверсію синтаксичних ролей, переносячи увагу з виконавця дії на її носія. Ця функціональна цінність Passive Voice, підкріплена критерієм транзитивності дієслова, значно переважає суто граматичні межі, роблячи його потужним інструментом для створення об'єктивного, формального або, навпаки, драматично-суб'єктивного тону в тексті, що є критично важливим для аналізу мовної об'єктивації.

Сучасна західна лінгвістика, відштовхуючись від синтаксичної бази, закладеної Єсперсеном, розвинула цілісну когнітивно-прагматичну концепцію пасиву, яка трактує його як ключовий інструмент комунікативного маніпулювання увагою та засобом мовної об'єктивації. Ці ідеї склали методологічний фундамент для практичного аналізу. Огляд теоретичних трактувань категорії пасивного стану свідчить, що сучасна лінгвістика рішуче відійшла від суто формального, морфологічного підходу. Ключові концепції – синтаксична трансформація, комунікативна функція та зміщення перспективи – об'єдналися в єдиному погляді: пасивний стан є маркованим і свідомо вмотивованим вибором мовця.

Незалежно від того, чи розглядається він як інструмент тематизації (українська школа), чи як механізм зміщення когнітивної уваги (західна школа), Passive Voice трактується як засіб контролю над інформаційним потоком. Пасив перетворюється на важливий стилістичний інструмент, що забезпечує зв'язність тексту, досягнення об’єктивності та психологічну маніпуляцію увагою читача, що є основою для подальшого аналізу чинників його вживання.прагматичні та комунікативні функції пасиву визначають його

не лише як граматичний варіант, а як багатоцільовий інструмент, який використовується для контролю над інформаційним потоком, забезпечення текстової когезії та створення необхідного стилістичного ефекту.

Аналіз чинників, що визначають уживання пасивного стану в сучасній англійській мові, продемонстрував, що його вибір мотивується комплексом взаємопов'язаних семантичних, прагматичних і синтаксичних факторів. До семантичних належать акцентування на пацієнті та результаті дії, зміщення перспективи з агента на об'єкт і фокусування на завершеності або стані, спричиненому дією. Прагматичні чинники охоплюють дефокусування або приховування агента, тематизацію пацієнта з метою забезпечення когезії тексту, створення ефекту об'єктивації чи відчуження, а також евфемістичну функцію та прагнення до формальності й нейтральності висловлювання.

Синтаксичні чинники включають транзитивність дієслова як основну умову пасивізації, характер і тип додатка, можливість утворення пасиву зі ди-транзитивними та фразовими дієсловами, а також структурні обмеження, що визначають варіанти перестановки аргументів у реченні. Сукупність цих чинників засвідчує, що пасивний стан є багатофункціональним інструментом, який використовується для керування інформаційним потоком, підсилення необхідного смислового акценту та досягнення відповідного стилістичного ефекту у тексті.

У п'єсі О. Вайлда «Ідеальний чоловік» герої постійно перебувають у соціальному і моральному тиску, що зумовлює активне використання пасивного стану як засобу комунікації і самовизначення. Персонажі часто опиняються в ситуаціях, коли їхня поведінка або моральні вибори визначаються не лише внутрішніми прагненнями, а й вимогами оточуючого світу. Пасивні конструкції в п'єсі виконують функцію відображення соціальної зумовленості поведінки персонажів, підкреслюючи їхню залежність від моральних та політичних норм суспільства. Через такі мовні механізми демонструється обмеженість особистих рішень зовнішніми

соціальними факторами та необхідність пошуку балансу між внутрішньою свободою і зовнішніми обмеженнями.

П’єса постає як складний драматургічний твір із чітко вибудуваною поетикою, виразною стилістикою та продуманою мовною організацією. Ці особливості створили підґрунтя для лінгвістичного аналізу, зокрема дослідження функціонування дієслів пасивного стану в мовленні персонажів п’єси. Використання пасивних зворотів співвідноситься з піком драматичної напруги. У найбільш емоційно насичених сценах герої звертаються до пасивних форм. Це створює ефект драматургічної уваги, за якого фокус зміщується на внутрішній стан персонажа, а зовнішні події відходять на другий план.

Аналіз семантично зумовлених пасивів розкриває головну тему п'єси – співвідношення активності та пасивності у людському існуванні. Персонажі, які сприймають себе як пасивні об’єкти зовнішніх сил, опиняються у пастці власного світогляду. Зміна героїв полягає у пошуку рівноваги між прийняттям обмежень та збереженням власної активності. Виходячи з цього, семантично зумовлені пасивні звороти у п'єсі виконують психологічну, соціальну, драматургічну, стилістичну та філософську функції.

Найбільш поширеним способом вираження агента є прийменникова група з “bу”, що вводить активного діяча або силу, що здійснює дію. Проте характер цього агента значно варіюється. Він може бути конкретною особою, колективним суб'єктом, що вказує на соціальні структури та колективні норми, а також абстрактною силою або принципом, що переводить конфлікт у філософську площину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алєксєєва І. О. Курс теоретичної граматики сучасної англійської мови : навч. посіб. Вінниця : Нова книга, 2007. 328 с.

2. Бражникова Г. Ф. Граматика сучасної англійської мови (теоретичний курс). Київ : Радянська школа, 1960. 184 с.

3. Гуменюк М. Пасивні конструкції в українській мові: особливості творення та функціонування. *Європейське майбутнє: філософсько-освітні студії : матеріали І міжнар. наук.-практ. конф.* 2024. С. 140–144.

4. Дячук Н. В., Хорошун О. О. Семантика пасивних конструкцій в англомовному просторі. *Проблеми гуманітарних наук* : зб. наук. пр. Серія «Філологія». 2022. Вип. 50. С. 43–47.

5. Єнг І., Компанець Н., Коромисел М. Порівняльний аналіз способів відтворення дієслова та його граматичних категорій в англійській та українській мовах. *Зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету*. 2025. Вип. 3. С. 14–20.

6. Загнітко А. М. Мовний простір граматики : монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2018. 448 с.

7. Ісакова Є. П. Граматичні трансформації при перекладі англійських пасивних конструкцій на українську мову. *Закарпатські філологічні студії.* 2024. Вип. 35. С. 197–200.

8. Киливник В. Граматичні категорії сучасної англійської мови: структура, функції та розвиток. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки.* 2025. Вип. 219. С. 527–531.

9. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Київ : Академвидав, 2007. Т. 1. 369 с.

10. Колесник Я. Особливості відтворення пасивного стану в українських перекладах англомовної прози. *Littera scripta manet*. 2021. С.

35. URL: https://eprints.zu.edu.ua/33387/1/%2Blitera%202021%20%207%20%D0%B2%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA%2015%2011%202021.pdf#page=35 (дата звернення: 15.08.2025)

11. Липська І. І. Контрастивно-перекладознавчий аналіз функціонування пасивних конструкцій у текстах англомовного науково-технічного дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. С. 143–145.

12. Литвак С. Я. Методологічна роль теоретичної граматики у викладанні практичної граматики. *Вісник Черкаського університету. Серія педагогічні науки*. 2002. Вип. 41. С. 63–68.

13. Мушинська Р. М. Сутність дієслова як частини мови та основні його форми. *Theoretical methods of research of the latest problems* : матеріали XXI міжнар. наук.-практ. конф. 2024. С. 443–445.

14. Осипов П. І. Адекватність та еквівалентність перекладу в контексті міжкультурної комунікації. *Актуальні проблеми науково-технічного перекладу* / за ред. Л. М. Деркач. Донецьк : Видавництво НГУ, 2005. №1. С. 117–123.

15. Остратюк Н. Дієслова відчуття в сучасних семантичних класифікаціях дієслівної лексики. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. Т. 2. Вип. 24. С. 82–87.

16. Русанівський В. М. Структура українського дієслова : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 1969. 701 с.

17. Семикіна К. С. *Практика перекладу з англійської мови для спеціальності «Переклад»*. Алчевськ : ДГМІ, 2001. 123 с.

18. Чарікова І. В. Вступ до мовознавства : методичні рекомендації для самостійної роботи. Луцьк, 2024. 124 с.

19. Шапочкіна О. В. Типологія категорії стану сучасної англійської мови. *Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects* : матеріали IX міжнар. наук.-практ. конф. Берлін, 2022. С. 357–362.

20. Başer Z. Examining abstracts from self-translation perspective. *Journal of University Research*. 2025. № 8 (3). P. 341–356.

21. Business Result : Advanced Student's book. / Baade K. et.al. Oxford : University Press, 2012. 327 p.

22. Carling M., Jervis S. Grammar Time 4 : student's book. Oxford : Longman, 2003. 286 p.

23. Carling M. Grammar Time 5 : student's book. Oxford : Longman, 2003. 277 p.

24. Chaika E. Language, the Social Mirror. Newbury House Publishers, 1982. 122 p.

25. Chan E. Y., Maglio S. J. The voice of cognition. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 2020. № 46 (4). P. 547–558.

26. Fedorenko O. I., Sukhorolska S. M. English Grammar. Theory. Lviv : Ivan Franko National University Publishing Center, 2008. 359 p.

27. Godfrey R. Grammar for School. Oxford : Oxford University Press, 2013. 160 p.

28. Huddleston R., Pullum G. K. A Student's Introduction to English Grammar. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 320 p.

29. Jespersen O. The Philosophy of Grammar. London : Routledge, 2013. URL: https://www.grammainstitute.com/wp-content/uploads/2024/03/The-Philosophy-of-Grammar-PDFDrive-.pdf (accessed: 11.09.2025).

30. Lingle W. When do agentless passives mystify social actors. *Critical Discourse Studies*. 2023. № 20 (2). P. 150–165.

31. Liu M. Passive voice in English political speeches. *Frontiers of Society, Science and Technology*. 2022. № 4 (1). P. 83–87.

32. Lutz W. Language, Appearance, and Reality. New York : *Harper & Row*, 1987. 383 p.

33. Murphy R. English Grammar in Use. Cambridge : Cambridge University Press, 2012. 390 p.

34. Passive Voice. Пасивний стан дієслова. URL: https://bukischool.com.ua /blog/passive-voice (дата звернення: 30.10.2025).

35. Raungsawat N., Saengroongpetch S., Kamsuriya N. Get-passive and semantic prosody. *Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences*. 2025. № 8 (1-2). P. 629–648.

36. Reed L. Get-passives. *The Linguistic Review*. 2011. № 28 P. 41–78.

37. Safarova L. Active and passive voice dynamics. *Norwegian Journal of Development of the International Science*. 2023. № 121. P. 84–89.

38. Schwarz S. Passive Voices : be-, get- and prepositional passives in recent American English. MA (English Linguistics), submitted for the PhD. Uppsala: Department of English, Uppsala University, 2018. 68 p.

39. Luke's guide to deviantart slang. URL: https://www.deviantart.com/oakiel /journal/luke-s-guide-to-deviantart-slang-591367056 (accessed: 06.10.2025).

40. Thornbury S. How to Teach Grammar. Harlow : Longman, 2002. 189 p.

41. Vince M. English Grammar in Context. Oxford : Macmillan, 2007. 233 p.

42. Puckica J. Passive constructions in present-day English. *Laboratoire de recherche en Linguistique et Didactique des Langues Étrangères et Maternelles.* University Grenoble. 2009. P. 215–235.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

43. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця : Твори, 2020. 198 с.

44. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001. 60 с.

45. Bussmann H. Dictionary of Language and Linguistics. London : Taylor & Francis, 2006. 607 p.

46. Cambridge Dictionary. URL: https://dictionary.cambridge.org (accessed: 06.10.2025).

47. Collins English Dictionary. URL: https://www.collinsdictionary.com (accessed: 06.10.2025).

48. Encyclopedia Britannica. URL: https://www.britannica.com (accessed: 06.10.2025).

49. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: https://www.ldoceonline.com (accessed: 06.10.2025).

50. Merriam-Webster Dictionary. URL: https://www.merriam-webster.com (accessed: 06.10.2025).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

51. Wilde O. An Ideal Husband. *Penn State Electronic Classics Series*. Pennsylvania, 2006. 93 p. URL: https://mthoyibi.wordpress.com/wp-content/uploads/2011/03/an-ideal-husband_oscar-wilde.pdf (дата звернення: 25.08.2025).

SUMMARY

The passive voice in modern English represents a multifaceted grammatical and communicative phenomenon situated at the intersection of morphology, syntax, and pragmatics. It functions as a marked member of the verbal opposition, allowing speakers to shift attention from the agent to the patient of an action.

The choice of passive constructions is determined by a combination of semantic, pragmatic, and syntactic factors: semantically, it emphasizes the patient and the result of an action and shifts perspective from the agent to the object. Pragmatically, it enables defocusing or omission of the agent, thematic highlighting of the patient, cohesion of the discourse, euphemistic usage, and the establishment of neutral or formal tone. Syntactically, it depends on verb transitivity, type of complement, and structural limitations affecting argument arrangement in the sentence.

In Oscar Wilde's play passive forms are actively employed in the speech of characters who navigate social and moral pressures, reflecting the influence of external forces on personal behavior and choices.

Semantically motivated passives reveal the interplay of activity and passivity in human existence, while the most common way of expressing the agent is through prepositional phrases with "by," which can refer to an individual, a collective, or an abstract force, further adding philosophical to the narrative.

This study demonstrates that the passive voice is a multifunctional instrument used for controlling information flow, creating textual cohesion, highlighting intended meaning, and achieving specific stylistic effects. Its analysis in literary discourse provides insights into the interaction of grammatical form, offering practical implications for teaching English, literary analysis, and translation studies.

Key-words: *passive voice, verbal category, semantic motivation, agent (doer of action), thematization, pragmatic functions, syntactic features*

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Берлізова Анна Євгенівна, студентка 2 курсу магістратури, форми навчання денна, факультету іноземної філології, спеціальність 035 Філологія, освітньо-професійна програма Мова і література (англійська), адреса електронної пошти berlizovaanna9@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Особливості мовної об'єктивації дієслівної категорії пасивного стану (на матеріалі п'єси О. Вайлда «Ідеальний чоловік»)» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

-згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (студент) Берлізова А.Є.